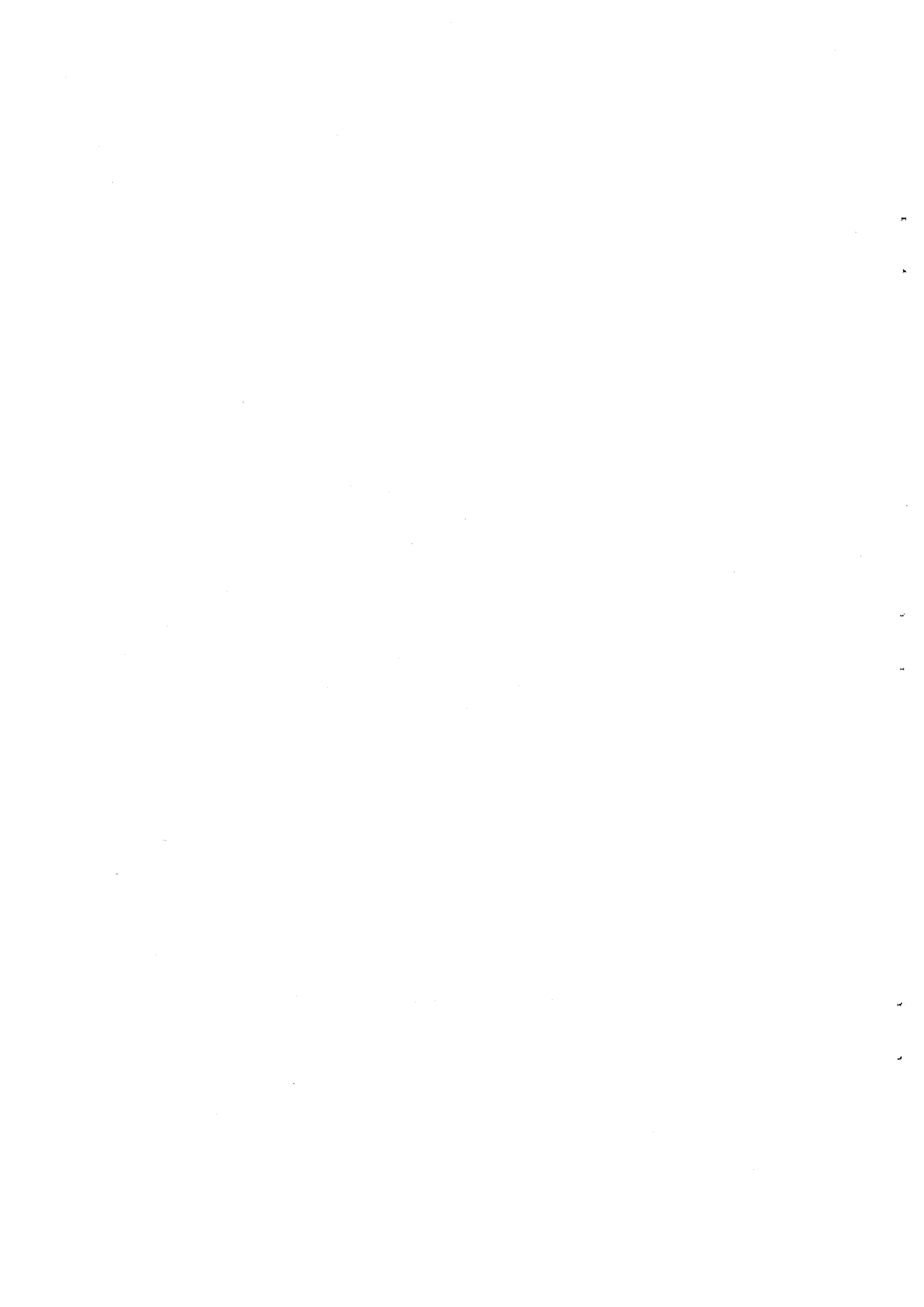

SIIPIRIKKO 3/76

Joensuun Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

SIIPIRIKKO 3/76 3. vsk

Julkaisija: Joensuun Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

Puheenjohtaja: Paavo Liimatta Purjetie 14 as. 6 80160 Joensuu 16
Puh. 821616

Varapuheenjohtaja: Reijo Erola Keskuskoulu B 7 81280 Uimaharju

Sihteeri:

Rahastonhoitaja: Juhani Hyttinen Sorvarinkatu 6 80150 Joensuu 15
Puh. 821482

Muut hallituksen jäsenet: Matti Kapanen Purjetie 14 as 7
80160 Joensuu 16 ja Kari Koskela 80910 Kulho

Varajäsenet: Markku Alanen ja Kari Varonen

Tilausasiat: Lehti ilmestyy 3 kertaa vuodessa maalis-, syys- ja joulukuussa. Jaetaan jäsenille jäsenmaksua vastaan. Jäsenmaksun (= lehden tilausmaksun) suuruus 15 mk (opiskelijat 10 mk) v. 1976, ja se suoritetaan postisiirtotilille KU 87955-8 Joensuun Lintutieteellinen Yhdistys r.y./Hyttinen Sorvarinkatu 6 80150 Joensuu 15. Irtonumeron hinta 4 mk.

Kansi Västäräkki (valokuvannut Juhani Hyttinen)

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

Havaintoja kololintujen pönttöönpesimisestä Joensuun seudulla: Kimmo Koskela	2
Pöllöt 1976 Pohjois-Karjalassa: Kari ja Kimmo Koskela ...	10
Sarvipöllön (Asio otus) pesimäbiologiasta ja esiintymisestä Outokummussa vuosina 1969 - 1976: Arto Juvonen	13
Pohjois-Karjalan yölaulajat 1976: Kari Varonen	19
Kultasirkku (Emberiza aureola) Pohjois-Karjalassa 1976: Kari Varonen	20
Talvilinnut 1975/76 Pohjois-Karjalassa: Paavo Liimatta ..	21
Lintuatlas Pohjois-Karjalassa kolmen laskentakauden jälkeen: Reijo Erola	27

HAVAINTOJA KOLOLINTUJEN PÖNTTÖÖN PESIMISESTÄ JOENSUUN SEUDULLA

Kimmo Koskela

JOHDANTO

Käsittelen tässä kirjoituksessa kololintujen asettumista pesimään pönttöihin, eli sitä millaisiin pönttöihin ja millaisille biotoopeille mikin laji pesii ja kuinka suuri osa pöntöistä on asuttuja. En puutu paljoakaan pesimäbiologiaan, mutta harvinaisista pönttölinnuista olen ottanut mukaan myös näitä tietoja. Itselläni on pönttöjä seuraavissa neljässä kunnassa: Joensuu, Kontiolahti, Pyhäselkä ja Kiihtelysvaara. Havaintoalue käsittää kuitenkin koko Pohjois-Karjalan läänin, sillä olen ottanut mukaan myös muiden ornitologien havaintoja. En ole suorittanut minkäänlaista kyselyä kirjoitusta varten, vaan muiden henkilöiden havainnoista olen kuullut linturetkillä tai muuten vain saattumalta. Jos kyseessä on jonkin muun henkilön havainto, mainitsen siitä tekstissä.

Pönttöjen nimeäminen tietyille lintulajille on monesti arveluttavaa, sillä eri lintulajit pesivät ristiin toistensa pönttöihin. Helmipöllö esim. pesii lehtopöllön-, jopa viirupöllönkin pönttöön. Jos siis lasketaan pesimis-%:a esim. edellämainitulle lajille, on otettava mukaan ainakin lehtopöllönpöntöt helmipöllönpönttöjen lisäksi. Lehtopöllönpöntöt taas eivät ole kaikki vapaina nimilajille jne. Oravat ovat melkoisia kiusankappaleita pöllönpönttömiehille, sillä ne täyttävät usein lähes koko pöntön risukasoillaan. Tällaisissa tapauksissa en ole laskenut pönttöä tarkastetuksi, sillä pöllöt eivät voi pesiä pöntöissä, joissa on oravanpesä tai muita risuja lähes lentoaukkoon saakka. Tarkastettujen pönttöjen määrä vaihtelee, jopa vähenee vuosittain em. seikan lisäksi mm. siitä syystä, että osa pöntöistä katoaa salaperäisesti, eikä kaikkia pönttöjä ehdi parhaalla tahdollakaan joka vuosi tarkastaa.

TULOKSET

Seuraavat 13 lintulajia ovat pesineet pöntöissäni vuosina 1973-1976: telkkä, käki, lehtopöllö, helmipöllö, käenpiika, talitiainen, sini-tiainen, töyhtötiainen, hömötiainen, leppälintu, harmaasiippo ja kottarainen. Seuraavassa katsaukset lajeittain.

TELKKÄ

Pesii yleisesti vesien lähistölle ripustetuissa pöntöissä.

KÄKI

Laji on pesinyt pöntöissän kahdesti. Käki on varmasti harvinainen pönttöönpesijä niin Pohjois-Karjalassa kuin koko maassakin. Molemmat "pesät" ovat olleet leppälinnun pesässä, mutta munista ei ole tullut poikasia. Kumpaankin pesään käki on muninut yhden munan ja ne ovat olleet myöhemmin mainittavalla leppälintupönttöjen tutkimusalueella Kontiolahden Siprin kylän lähellä kuivalla mäntykankaalla. Alueella kuuluu käen kukuntaa kesällä hyvin runsaasti.

Vuonna 1975 käen muna oli pöntössä n:o 12, jonka mitat löytyvät taulukosta 4. Pöntössä oli 4.6. kahdeksan leppälinnun munaa, ja iso muna, joka on osoittautunut käen munaksi. Leppälintunaaras hautoi munia, jotka olivat samanväriset, mutta käen muna oli noin kottaraisen munan suuruusluokkaa. Munasta ei kuoriutunut poikasta, koska se oli puoliksi tyhjä. Leppälintu pesi onnellisesti käenmunasta välittämättä ja sai kahdeksan poikasta lentoon. Kesäkuun 23. päivänä pöntössä oli vain käen muna, jolloin otin sen talteen. Mittasin työntötulkilla munan pituuden ja leveyden. Alueen pöntöt kuuluvat Lars v. Haartmanin ja Olavi Hildénin johtamaan pönttölintututkimukseen, joten munan mitat tulivat pönttökortille ja edelleen tutkittavaksi. Sain O. Hildéniltä kirjeen jossa luki mm. seuraavaa: "Tutkin v. Haartmanin avulla suuren leppälinnun munan arvoituksen vertaamalla mittoja eri teosten antamiin mittoihin toisaalta leppälinnun, toisaalta käen munien koosta. Tämän perusteella muna on sataprosenttisen varmasti käen muna."

Vuonna 1976 käki muni pönttöön n:o 15, joka on samanlainen pönttö kuin vuoden -75 pönttö, eli kottaraispönttö, jossa on 7 cm:n lentoaukko. Pöntössä oli 11.6. leppälinnun pesä, josta oli rikottu munat, sekä ehjä käen muna. Poistin rikottu munat pöntöstä ja jätin käen munan siltä varalta, jos leppälintu hautois munaa vaikka emolintuja ei paikalla näkynytäkään. Ilmeisesti pesä oli jo tällöin hylätty ja 26.6. mennessä oli käen muna kadonnut pöntöstä. Muna oli suunnilleen samankokoinen kuin edellisen vuoden iso muna, eli huomattavasti leppälinnun munaa suurempi. Tämä oli siis myös käen muna, mutta mittoja en siitä saanut.

LEHTOPÖLLÖ

Lehtopöllö pesii alueella, jossa minulla on pönttöjä pääasiassa Pyhäselän kunnan alueella. Pyhäselässä onkin runsaasti lehtimetsiä, viljelyksiä ja ranta-alueita. Laji pesii kunnan alueella tasaisesti, mutta harvalukuisesti sopivilla biotoopeilla. Taulukossa 1 on esitetty lehtopöllönpöntöt/pesät vuosittain Pyhäselässä. Olen laskenut

lajin pöntöiksi ne, jotka täyttävät seuraavat vaatimukset: 1. pöntön on oltava riittävän kookas - vähintään telkänpöntön kokoa, 2. metsästä pöntön lähiympäristössä on oltava lehtimetsää vähintään 25%:ia, 3. pöntön lähistöllä on oltava viljelyksiä.

Pöntöissäni pesivien lehtopöllöparien määrä ei ole lisääntynyt pönttöjen lisäämisen myötä, mutta ehkä laji vähitellen runsastuu, kun pöllöt - etenkin nuoret löytävät uudetkin pöntöt. Näin pienessä aineistossa sattumallakin on suuri osuus pesimisprosenttiin. Lehtopöllöt pesivät myös rakennuksiin, luonnonkoloihin ja telkänpönttöihin, joten pesivien parien lukumäärästä on vaikea saada selvää kuvaa. Vuonna 1976 löysi Jouni Pursiainen lähes lentokyvyttömän lehtopöllöpoikueen 100 metrin päästä maalaistaloa. Tuntuu todennäköiseltä, että pöllö pesi jossakin maalaistalon rakennuksessa. Paikalta on noin 500 metriä pöntölle, jossa lehtopöllö pesi v. 1973, joten laji pesinee pönttöjenkin lähellä rakennuksiin. Myös tarkistamatta jääneissä telkänpöntöissä pesii epäilemättä runsaasti lehtopöllöjä. Luonnonkolosta ovat löytäneet lehtopöllön pesän M Kapanen ja P Liimatta. Pesä oli Kiteellä Puhoksessa vanhassa istutetussa lehmuslehdossa noin neljän metrin korkeudella suuren lehmuksen syvässä onkalossa.

Lehtopöllö on tunnetusti paikkalintu ja pesäpaikkauskollinen, mutta minulla se on pesinyt vain yhdessä pöntössä useampia vuosia peräkkäin: Pyhäselän Koivusillassa vuosina 1974-1976. Pyhäselän pesinöistä on yhteenveto taulukossa 1. Taulukon ulkopuolella pesi vuonna -75 todennäköisesti neljäskin lehtopöllöpari pöntössäni Pyhäselässä. Pönttö oli 17.4. tyhjä, mutta syksyllä siinä olikin pesänpohja (jota ei ole vielä tutkittu). Koska ko. vuonna ei tietävästi löytynyt ainuttakaan helmipöllön pesää koko läänistä (ks. Siipirikko 3/75) - tämäkin pesä oli luultavasti lehtopöllön. Lehtopöllölle kannattaa tehdä mahdollisimman kookkaita pönttöjä, että poikue mahtuu kunnolla kasvaan pöntössä, eivätkä poikaset tallaa pienempiä sisaruksiaan jalkoihinsa. Sopivin pöntön sisähalkaisija lienee 25 cm:ä. Lentoaukoksi sopivin lienee yleisesti käytetty 12 cm:ä. Laji pesii kuitenkin huomattavasti pienempi lentoaukkoisissakin pöntöissä. Jouni Pursiainen on löytänyt lehtopöllön pesän telkänpöntöstä, jonka lentoaukon korkeus on 11 cm:ä ja leveys vain 10,5 cm:ä. Pöllönaaraalla on ollut melkoisia vaikeuksia päästä pöntöstä pois hautomispuuhista.

Lehtopöllönpönttöni ovat keskimäärin 4,5 metrin korkeudella, mutta pöntöt kannattaisi laittaa alemmaksikin, sillä etenkin emoja pyydystettäessä rengastusta varten, on hankalaa, jos pöntöt ovat kor-

kealla. Sama pätee tietysti myös muiden pöllölajien kohdalla.

1973	2/1 = 50%
1974	6/2 = 33%
1975	20/3 = 45%
1976	21/1 = 5%

Taulukko 1. Lehtopöllönpöntöt/
pesät vuosittain Pyhäselässä.

	1973	1974	1975	1976
LEHTOPÖLLÖ	3/1	10/2	25/3	25/1
VIIRUPÖLLÖ	3/0	5/0	6/0	7/0
HELMIPÖLLÖ	12/0	24/3	22/0	22/7
YHT.	18/1	39/5	53/3	54/8

Taulukko 2. Tarkastetut pöllönpöntöt ja niissä pesimiset vuosittain koko alueella.

HELMIPÖLLÖ

Helmipöllö on pesinyt yllättävän harvalukuisesti pöntöissä tutkimusalueella. Pesivien parien määrä riippuu tietysti suuresti pikkujyrsijäkantojen suuruudesta ja kannat vaihtelevat suppeillakin alueilla vuosittain huomattavasti. Helmipöllön pöntöt ja pesät on esitetty taulukossa 2. Vuonna 1973 esim. löydettiin pönttöalueelta ni vain kaksi pesää (siis neljän kunnan alueelta), joista kumpikaan ei ollut pöntöissän. Kuitenkin lajista tehtiin vähän etelämpänä Tohmajärvellä seitsemän pesälöytöä (ks. Siipirikko 1/74). Vuonna -76 oli Pyhäselässä jonkinlainen keskittymä, jolloin helmipöllöt pesivät tyypillisille lehtopöllöbiotoopeille lehtopöllöpönttöihin. Vuoden -76 seitsemästä helmipöllön pesästä viisi oli Pyhäselässä ja kaksi Joensuussa. Pyhäselän pesistä neljä oli lehtopöllönpöntössä ja yksi katollisessa viirupöllönpöntössä. Joensuun pesät olivat helmipöllönpöntöissä. Pyhäselässä ko. vuonna laji pesi myös muiden ornitologien pöntöissä melko runsaana. Luulen, että vuodesta -77 tulee helmipöllön pesimisessä huippuvuosi P-K:ssa, koska vuonna -75 laji oli lähes täysin kateissa läänin alueelta ja myyräkannat ovat tätä kirjoitettaessa syksyllä -76 runsaat.

KÄENPIIKA

Laji pesii harvalukuisena lehti- ja sekametsissä, sekä hakamailla kottaraisenpöntöissä.

TALITIAINEN

Laji on toiseksi yleisin pönttölintu kirjosiiepon jälkeen, josta se jää selvästi runsaudessa jälkeen. Talitiainen pesii huomattavasti useammin puukiipijäpöntöissä kuin kirjosiieppo. Vuosittain minulla on pesinyt puolenkymmentä talitiaisia ko. pöntöissä, mutta vain

muutama kirjosiieppopari. Kun ottaa huomioon myöhemmin ilmenevän lajien runsaussuhteen, tuntuu talitiainen pesivän huomattavasti mieluummin puukiipijäpönttöihin, joiden määrä löytyy taulukosta 3. Minulla on Joensuun Iiksenniityllä tiheästi pöntötetty metsäalue, jossa on 30 pikkulinnunpönttöä. Pönttöalueen pinta-ala on 13 ha ja alue rajoittuu peltoihin, Iiksenjokeen ja tiehen, jonka toisella puolella metsä jatkuu. Metsä on enimmäkseen melko vanhaa sekametsää, jonka sisällä on vähintään yksi ha lähes aukeaa siemenpuuasteella olevaa metsää. Pöntöt ovat noin 1,5 metrin korkeudella ja niiden välinen minimietäisyys on 40 metriä.

Vertailen tässä talitiaisen ja kirjosiiepon runsautta pönttöalueella. Pöntöt ovat olleet kaksi vuotta maastossa, vv. 1975 -1976 siten, että pönttöjen määrä on pysynyt samana. Näinä kahtena vuotena pöntöissä on pesinyt 8 talitiais- ja 36 kirjosiieppoparia, joten kirjosiieppo on 4,5 kertaa niin runsas kuin talitiainen. Aineistoon on otettu vain talitiaisen ensimmäiset pesyeet. Pesityksi pöntöksi on laskettu pönttö, jossa on ollut yksikin muna. Talitiaisen pesätiheys on ollut 31 paria/km² ja kirjosiiepon vastaavasti 139 paria/km². Parimäärät ovat lasketut siis 13 ha:n pinta-alan mukaan ja luvut ovat keskiarvoja molemmilta vuosilta.

SINITIAINEN

Minulla on ollut joitakin vuosia varattuna sinitiaisia varten pikkupönttöjä rantalehdoissa. Pönttöjä on kymmenkunta ja niiden lentoaukko on 28 mm:ä. Vuonna 1976 pesi laji tällaiseen pönttöön Pyhäselän Haapajoella. Pönttö on 2,5 metrin korkeudella raidassa ja siinä oli seitsemän munaa, joista kuoriutui kuusi poikasta. Sinitiaisen pesä oli ruovikkoisen lahden rannalla lehtometsässä. Kirjosiieppo mahuu pesimään tämänkin koon pöntöissä, joten pöntöt eivät jää tyhjiksi, vaikka sinitiaisen ei pesisikään niissä.

TÖYHTÖTIAINEN

Laji on harvinainen pönttölintu Joensuun seudulla. Pöntöissäni se on pesinyt kolme kertaa. Yksi pesä on ollut kuusivaltaisessa sekametsässä puukiipijäpönttössä, toinen kuivalla mäntykankaalla kottaraispönttössä ja kolmas purulla täytetyssä hömötiaispönttössä, joka on soistuneessa sekametsässä. Pesityt pöntöt ovat olleet 1,0 - 1,5 metrin korkeudella. Töyhtötiainen pesii siis sekä tavallisissa että purulla täytetyissä pöntöissä.

HÖMÖTIAINEN

Pesii hieman paremmin pönttöihin kuin töyhtötiainen. Hömötiainen on pesinyt viidesti pöntössäni, niin lauta- kuin luonnonpönttöihinkin, jotka on täytetty lentoaukkoa myöten purulla. Hömötiainen ei ole hylännyt kertaakaan pesäänsä häirinnän vuoksi, mutta en olekaan ajanut hautovaa emoa pois pöntöstä. Joinakin vuosina (etenkin v. -76) eivät kaikki pöntöt ole olleet purulla täytettyinä, mikä saattaa vaikuttaa lajin pesimishalukkuuteen. Taulukosta 3 näkyy hömötiaispönttöjen määrä ja niissä pesimiset vuosittain.

PÖNTTÖMALLI	1973	1974	1975	1976
HÖMÖTIAINEN	-	8/2	14/3	14/0
PUUKIIPIJÄ	-	10/0	13/0	12/0
HARMAASIEPPO	5/2	8/0	7/1	8/0

Taulukko 3. Hömötiaisen, puukiipijän ja harmaasiepon pesimiset pöntöissä vuosittain.

LEPPÄLINTU

Laji pesii yleisenä, mutta harvalukuisena pöntöissä. Ainakin kuivalle mäntykankaalle ja pihapiiriin se asettuu pesimään. Kirjallisuudessa on varsin vaihtelevia tietoja sopivimmasta leppälinnun pönttökoosta, joten laitoin keväällä 1975 koealueen Kontiolahden kuntaan Siprin kylän lähelle. Biotooppi on vanhaa mäntykangasta, jossa on vaihtelevan kokoisia aukioita. Paikoitellen on taimikkoa, lähinnä aukioilla ja niiden reunoilla.

Koealueella on 24 pönttöä, jotka kaikki ovat 1 metrin korkeudella. Niitä on kahdeksaa eri kokoa, jokaista kokoa kolme kappaletta. Pönttöjen valmistusmateriaali on lauta ja ne on sijoitettu mahdollisimman samankaltaisiin paikkoihin aukeiden reunoille ja kahden pöntön pienin välimatka toisistaan on 100 metriä. Koetulokset näkyvät taulukosta 4. Leppälinnun pöntönvalinta näyttää tosiaan olevan melko satumanvaraista, mutta suurin koko (7x12x30 cm:ä) on ollut kuitenkin suosituin. Mataliin, suuriaukkoisiin pönttöihin laji ei taas ole pesinyt lainkaa. Tämän valossa näyttää siltä, että leppälintu vaatii melko pimeän pesäpaikan. Kuitenkin laji pesii myös maakoloissa mätäiden kupeissa, mutta nämäkin pesäpaikat ovat kyllä melko suljettuja. Pesät ovat olleet melko tasaisesti 200 - 300 metrin päässä toisistaan ja lähimmillään 100 metrin päässä toisistaan. Pönttöalueella on pesinyt molempina vuosina muutama leppälintupari pönttöjen välissä, nähtävästi maassa. Yksi pesä on löytynytkin 10 metrin päästä pöntöstä maakolosta.

PÖNTTÖKOKO

l-a/s.halk./s.kork.	PÖNTÖN NUMERO		
4 x 10 x 15	①	13	20
5 x 10 x 15	7	17	22
7 x 10 x 15	3	5	11
4 x 12 x 15	18	21	24
5 x 12 x 15	2	9	14
7 x 12 x 15	8	10	19
5 x 12 x 30	4	16	16
7 x 12 x 30	12	15	23

Taulukko 4. Leppälinnun pöntönvalinta koealueella Kontiolahdessa.
 l-a = lentoaukko, s.halk. = sisähalkaisija, s.kork. = sisäkorkeus. Mitat senttimetreinä.
 Pesityt pöntöt kehystetty ympyrällä ja neliöllä.
 ○ = pesinyt v. -75, □ = pesinyt v. -76.

HARMAASIEPPO

Laji pesii Joensuun seudulla huonosti pönttöihin. Harmaasiepon pesimiset pöntöissä näkyvät taulukosta 3. Pönttömalli on MMM - lintuharrastuskäsikirjan luvun "linnunpöntöt" mukainen. Harmaasiepolla onkin luonnossa suorastaan runsaudenpula pesäpaikoista, sillä sehän pesii mitä kummallisimmissa paikoissa, kuten esim. kuivalla mäntykankaalla puun tyvellä tai usean metrin korkeudella puussa peipon tapaan. Myös koivun kyljestä tuohikäppyrän sisältä ja kivenlohkareen syvennyksessä olen pesiä löytänyt. Laji voi pesiä hyvinkin ahtaasiin rakoihin. Kerran löysin harmaasiepon pesän katkenneen koivukelon nupista, jossa oli vain 5x6 cm:n sisähalkaisija. Pesäkolo oli tuohen rajoittama, joten koivun ulkohalkaisija oli vain runsaat 6 cm:ä. Yksi reuna pesäkolosta oli matalampi, josta hautova emo voi nähdä ulos. Harmaasieppoa ei kannattane suosia pönttöjä tehtäessä.

KIRJOSIEPPO

Laji on selvästi runsaslukuisin pönttölintu ja todellinen jokapaikan lintu. Olen käsitellyt kirjosiepon ja talitiaisen runsaussuhdetta jo talitiaisen kohdalla. Kirjosiepon pesätiheys oli 139 paria/km². Lajin suureen tiheyteen vaikuttaa korottavasti se, että osa pesistä hylätään ja samalle alueelle munitaan uusintapesye. Tällöin samalla parilla voi olla kaksikin pesää tutkimusalueella. Kirjosieppo on pesinyt pöntöissään jopa vain 60 cm:n korkeudella (lentoaukon korkeus maasta) olevissa pöntöissä. Alemmaksi en ole rohjennut pönttöjä laittaakaan, sillä ne voisivat muuten hävitä esim. kannervikon sekaan.

KOTTARAINEN

Laji pesii runsaana pöntöissä asutuksen lähellä ja viljelysten reunoilla.

MUITA LAJEJA, JOTKA OVAT PESINEET PÖNTTÖÖN POHJOIS-KARJALASSA:

TUULIHAUKKA

Lajin pesä on löydetty pöntöstä Tohmajärven Riikolasta vuonna 1968 (Toimi Karttusen havainto). Tuulihaukka pesi telkänpöntössä, joka sijaitti haavassa pellonreunassa. Pesässä oli 12.7. neljä poikasta. Pönttö oli noin viiden metrin korkeudella ja biotooppi viljelysseutua.

HIIRIPÖLLÖ

Hiiripöllöltä on löydetty pesä telkänpöntöstä Joensuun Iiksenvaaralta vuonna 1970 (Risto Päivisen havainto). Pöntössä oli 2.4. kuusi muna. Emo oli syöksyillyt kiivaasti alle metrin päästä pesällä olijasta. Viikon kuluttua pesä oli ollut tyhjä ja lähistöltä oli löydetty kuollut, raadeltu hiiripöllö. Pesäpönttö oli noin kolmen metrin korkeudella koivussa sekametsässä. Metsä oli harvaa ja pesäpaikan lähellä oli hakkuuaukeita. Lähimmälle pellolle oli pesältä matkaa 200-300 metriä.

VIIRUPÖLLÖ

Jostakin ihmeellisestä syystä laji ei pesi pöntöissä juuri lainkaan, vaikka pönttöjä on läänin alueella useita kymmeniä. Omiin pönttöihin viirupöllö ei ole pesinyt. Tarkastettujen viirupöllönpönttöjen määrä vuosittain löytyy taulukosta 2. Laji on pesinyt P-K:ssa pöntössä tietävästi vain Joensuun Repokallion kaatopaikan lähistöllä (Juha Erosen pöntöissä). Viirupöllö on pesinyt vuosikausia samalla reviiirillä eri pöntöissä, mutta pesä on ryöstetty ihmisen toimesta melko säännöllisesti munavaiheessa. Viirupöllökin saattaa pesiä erittäin ahtaissa pöntöissä. Esimerkiksi vuonna 1974 se pesi Repokalliolla pönttöön, jonka pohjan sisämitat olivat 21,5 x 26 cm:ä ja korkeus 47 cm:ä.

Viirupöllön pesiä on löydetty keloista ja vanhoista haukanpesistä huomattavasti enemmän kuin pöntöistä, joten ehkä lajille on läänisämme vielä runsaasti luonnonmukaisiakin pesäpaikkoja.

TERVAPÄÄSKY

Olen nähnyt Kontiolahden Kulhossa tervapääskyjen käyvän korkealle honkiin sijoitetuissa kottaraispöntöissä. Pöntöt ovat pihapiirissä ja mahdollinen pesintä niissä on jäänyt varmistamatta.

KUUSITIAINEN

Matti Kapanen löysi pöntöstään Joensuun Noljakasta kuusitiaisen pesän vuonna 1975. Pesässä oli kymmenen muna, joista kuoriutui yhdeksän poikasta. Pönttö oli pienireikäinen, juuri pienille tiaisille käytettävää kokoa ja se oli kahden metrin korkeudella kuusivaltaisessa, vanhassa sekametsässä.

PUUKIIPIJÄ

Olen laitellu puukiipijälle pönttöjä mahdollisimman "hyviin" paikkoihin, mutta laji ei ole vielä niissä pesinyt. Pöntöt ovat yleisesti tunnettua lajille käytettävää mallia, sekä luonnon- että lautapönttöjä. Pönttöjen määrä vuosittain on esitetty taulukossa 3. Laji kuitenkin pesii pöntöissä, sillä ainakin Jouni Pursiaisella se on pesinyt kahdesti pöntössä. Pönttömalli on ollut "normaali" puukiipijäpönttö, sekä kahdesta seinälaudasta tehtävä "kulmapönttö". Pesät ovat olleet vanhassa sekametsässä ja korpikuusikossa 1,2 metrin korkeudella.

VÄSTÄRÄKKI

Laji on pesinyt ainakin Hannu Järvisen harmaasieppopönttöön vuosina 1975 - 1976. Pönttö on pellolla ladon seinässä niin, että sen katto on räystäässä kiinni. Pönttö on siis eräänlainen rakennuksen sopukka.

PÖLLÖT 1976 POHJOIS-KARJALASSA

Kari ja Kimmo Koskela

Tämä katsaus perustuu noin 20:n kevätretken tuloksiin, lukuisiin pöllönpönttöjen tarkistusretkiin ja yölaulaja- ym. retkien yhteydessä saatuihin havaintoihin. Eniten varsinaisia pöllöretkiä tehtiin Kiihtelysvaaran, Kontiolahden, Outokummun ja Tohmajärven kuntien alueella. Pöllömäärät olivat nousussa jokaisen lajin kohdalla, reviirien yhteissumma oli yli nelinkertainen edelliseen vuoteen verrattuna.

Havaintonsa ovat toimittaneet seuraavat 13 henkilöä: Markku Alanen, Tuomo Eronen, Juhani Hyttinen, Arto Juvonen, Lauri Karttunen, Jukka Kinnunen, Kari Koskela, Kimmo Koskela, Esko Lappi, Mauri Leivo, Paavo Liimatta, Jouni Pursiainen ja Kari Varonen. Heidän lähettämistään kaavakkeista ilmenivät lisäksi seuraavat havainnoitsijat: Timo Eronen, Olavi Eskelinen, Risto Juvaste, Matti Kapanen, Visa Rauste, Jorma Sorjonen ja Jouko Tiussa.

HUUHKAJA

Ei havaintoja

HIIRIPÖLLÖ

Keväällä kahdeksan havaintoa yksinäisestä linnusta 17.2.-14.4.: kuu-desti Joensuun Iksenniityllä, kerran Enon Uimaharjussa ja Outokummun Alavissa. Ei pesimähavaintoja.

VARPUSPÖLLÖ

Varpuspöllöstä on kaksi soidin havaintoa Outokummusta: 8.4. viheltävä koiras Sätöksessä ja 25.4. Särkiselällä.

LEHTOPÖLLÖ

Soidinhavainnot jakaantuvat aikaisemmasta poiketen laajasti eri kuntien alueille. 7.3. lähtien huhuili koiras Joensuun Sulkulahdessa; ääntelyä kuului vielä syksylläkin, mutta pesää ei löytynyt. 13.3. löytyi reviiri Polvijärven Pajumäestä ja huhtikuun alussa Kiihtelysvaaran kirkonkylän läheisyydestä, Pyhäselän kirkon luota (ei pesinyt lähistön pöntöissä) sekä Outokummun Herneahosta. 2.6. nähtiin vielä yksinäinen lehtopöllö Pyhäselän Hopealahdessa. Soidinpaikoilta ei ole pesä- tai poikuelöytöjä, joita molempia tehtiin kolme. Pyhäselässä varttui pöntöllinen poikasia jälleen Koivusillassa ja Mulossa. Koivusillan neljästä poikasesta pienin tuli ilmeisesti sisartensa syömäksi ennen niiden maailmalle lähtöä. Mulon pesän kolmesta munasta kaksi kehittyi rengastuskelpoiseksi poikaseksi. Rääkkylän Vuorilahdessa kasvoi kaksi poikasta huvilan pihassa telkänpöntössä. Pyhäselän Niittylahdessa tavattiin 14.6. viiden yksilön lentopoikue emon paimennuksessa ja samoin Pyhäselän Haapaniemessä 20.6. löydettiin neljä lentopoikasta rantalepikosta. 24.6. on myös 3-4 yksilön poikuehavainto Outokummun Sysmäjärveltä. Poikasia rengastettiin 12 yksilöä neljästä pesyeestä.

LAPINPÖLLÖ

Ei havaintoja

VIIRUPÖLLÖ

Kevään ensimmäinen soidinhavainto 13.3. tehtiin Lieksan Suomujärvellä. 26.3. kuului huhuileva koiras Outokummun Sätöslahdella ja viimeisenä maaliskuun yönä Enon Hutunvaarassa. Kiihtelysvaarasta on kolme havaintopaikkaa soidintavasta koiraasta: Harjula, Hirvolansalo ja Murtojärvi. Kiihtelysvaaran Huhtilammella pesineen parin kaksi poikasta rengastettiin ja Kontiolahden Puntarikosken pötkelöpesän kolme poikasta ja emo rengastettiin.

SARVIPÖLLÖ

Soidinhavainnot tehtiin vain kaksi, molemmat Outokummussa: 16.4. Vuonoksessa ja 16.5. Sätöksessä huhuileva koiras. Pesiä löydettiin kuusi, kaksi Outokummusta ja Kontiolahdelta, yksi Liperistä ja Pyhäselästä, joista Outokummun pesistä rengastettiin neljä poikasta kummastakin. Kontiolahden Onttolan pesistä varttui molemmista vain yksi lentokyykyinen poikanen. Poikuelöytöjä on tullut yhteensä tietoon kolmetoista ja vakituisen oleskelun perusteella reviiriksi tulkittavia

tapauksia on kuusi. Suurin tihentymä oli Outokummun alueella: jos kartalle kuvitellaan kolmio, jonka kärkipisteet ovat Vuonos, Laikanlahti ja Sysmäjärvi (sivun pituus n. 10 km) jää sen sisäpuolelle 10 reviiiriä. Lisäksi on Liperin ja Polvijärven alueelta pesimäaikaiset havainnot yksinäisistä linnuista.

SUOPÖLLÖ

Soidinäätä ei lajilta kuultu. Pesälöytöjä on kolme: Joensuun Utränkanavalta löydettiin pesä, josta viisi poikasta karkasi ennen rengastusta. Liperin Joutenniemen pesässä olleet viisi poikasta saatiin rengastetuksi kuten myös Pyhäselän Mulossa pienellä hakkuuaukealla pesineen parin kuusi poikasta. Sellaisia havaintoja, jotka voidaan tulkita reviiiriksi tehtiin 18. Tällaisiksi on katsottu paikat, joilla on tavattu pesästä lähteneitä poikasia (Outokummussa yksi poikainen rengastettiin), emojen siipirikkokäyttämistä, kisailevia pareja tai jatkuvaa oleskelua samalla alueella. Jälleen on suurin reviiiritiheys samalla alueella kuin sarvipöllölläkin: Outokummun kolmiossa. Edellä mainittujen reviiirien ulkopuolelta on vielä tehty yhdeksän havaintoa maakunnan keski- ja eteläosista, kaikki eri kunnista, yksinäisistä esim. saalistelevista yksilöistä. Sarvipöllöä nähtiin, sarvi- ja suopöllöreviiirien ulkopuolella, Ilomantsin keskustassa ja Tohmajärven Oravaarassa.

HELMIPÖLLÖ

Helmipöllön runsauden suhteen vuosi oli menestyksellinen. Ensimmäiset koiraat ääntelivät 21. helmikuuta, mutta maaliskuun puolivälissä näitä puputtajia ilmaantui - havaintojen perusteella - enemmän. Kaikkiaan soidinpaikkalöytöjä tehtiin 50, joilta kahdeksalta on löydetty myös pesä. Outokummussa oli paljon helmipöllöjäkin. 14.4. reitillä Porola - Harmaansalo - Laikanlahti - Sätös, jonka pituus on noin 15 kilometriä, kuultiin 12 koirasta (myöhemmin tavattiin alueella neljä pesää). Pönttöjen tarkistuksen jälkeen on koko Pohjois-Karjalasta pesimisiä tiedossa 22. Niistä tuhoutui kolme. 28 poikasta sai renkaan nilkkeansa kahdeksasta eri pesyeestä ja emoja rengastettiin neljä.

Kunta	Varpus- pöllö	Lehto- pöllö	Viiru- pöllö	Sarvi- pöllö	Suo- pöllö	Helmi- pöllö	Summa
Eno	-	-	1	-	-	3	4
Ilomantsi	-	-	-	1	-	-	1
Joensuu	-	1	-	3	1	2	7
Kiihtelysvaara	-	1	4	-	-	8	13
Kitee	-	-	-	-	-	4	4
Kontiolahti	-	-	1	2	2	4	9
Lieksa	-	-	1	-	-	2	3
Liperi	-	-	-	2	2	-	4
Outokumpu	2	2	1	12	10	16	43
Polvijärvi	-	1	-	1	-	-	2
Pyhäselkä	-	5	-	4	2	11	22
Rääkkylä	-	1	-	-	-	1	2
Tohmajärvi	-	-	-	2	4	9	15
Värtsilä	-	-	-	-	-	4	4
Summa	2	11	8	27	21	64	133

Taulukko. Pöllöreviirit Pohjois-Karjalassa 1976 kunnittain.

SARVIPÖLLÖN (Asio otus) PESIMÄBIOLOGIASTA JA ESIINTYMISESTÄ

OUTOKUMMUSSA VUOSINA 1969 - 1976

Arto Juvonen

AINEISTO JA TUTKIMUSALUE

Aineisto käsittää 21 omaa pesälöytöä, joista on mahdollisimman tarkat tiedot. Lisäksi sain H. Riikoselta tiedot 7 pesäpaikasta. Alue, josta aineisto on, käsittää Outokummun S- ja E-osat ja on pinta-alaltaan 150 km². Esiintymisen ja eräiden muiden seikkojen helpottamiseksi on alueesta lohkaistu ydinalue, joka on pinta-alaltaan 6 km². Se sijaitsee suoraan pohjoiseen Sysmäjärvestä, johon SE-nurkka yhtyy, ja kaakkoon keskustasta, johon NW-nurkka kuuluu. Alueelta on ollut vuosilta 1971 -76 tiedossa kaikki reviirit ja useimmista niistä pesälöytö. Pääosiltaan alue on vanhaa Sysmäjärven pohjaa. Tästä syystä pellot ovat viljavuutta ja alankovaikutuksen vuoksi metsät suurelta osin soistuvia.

Koko tutkimuksen runkona olen käyttänyt Pohjolan Linnut Värrikuvinteosta, joka on myöhemmin kirjoituksessa lyhennetty PLV:ksi.

ESIINTYMINEN OUTOKUMMUSSA

PLV:n mukaan sarvipöllö on parhaina vuosinaan Suomen yleisimpiä pöllöjä. Outokummussa sarvipöllö jäänee jälkeen helmipöllöstä huonoina myyrävuosina, mutta huippuvuosina on varmastikin Outokummun yleisin petolintu. Vähimmäisarviolla Outokummun pöllöjen parimäärät vaihtelee

vat: helmipöllö 20-40, sarvipöllö 10-50, suopöllö 0-20 ja viiru-, lehto- sekä varpuspöllön parimäärä lienee kullakin n. 5. Vertailuna mainittakoon Outokummun yleisimpien päiväpetolintujen, tuuli- ja nuolihaukan, parimäärät, jotka vaihtelevat rajoissa 10-20. Ydinalueella sarvipöllö on suopöllön ohella ainoa pesivä pöllölaji. Sarvipöllön kanta vaihtelee tunnetusti myyräkannan mukaan. Huonoina myyrävuosina pesii Outokummussa vain n. 1/5 siitä määrästä, mikä pesii huippuvuosina. 4/5 huippuvuosien kannasta on ilmeisesti "irtolaisia", jotka siirtyvät sinne missä myyriä on runsaammin saatavilla. Keski- ja Etelä-Euroopassa sarvipöllö on kotipaikkauskollinen, joka tosin valitsee vuosittain uuden pesän (PLV). Uskottavasti on Suomessakin pieni osa kannasta kotipaikkauskollisia. Mitään todisteita ei tästä ole, mutta mm. 1973 ja -76 löysin samalla, hyvin erikoisella tavalla käyttäytyvän emon pesän vain 300 m päässä toisistaan. Pesintä samassa pesässä todettiin kesinä 1974 ja -75. Lisäksi tähän viittaavasti todettiin 1970 - 1976 4 pesintää samassa metsikössä (H. Riikonen).

Taulukkoon 1 on koottu havainnot pesinnästä ydinalueella 1971 - 1976. Taulukosta voi selvästi huomata "hyvät" vuodet 1973, -74 ja -76. Ydinalueen kanta on huippuvuosina hyvin tiheä, vuonna 1973 se oli 0,87 paria/km². Vastaava tiheys on luultavasti koko Sysmä- ja Viinijärven vaikutuspiirin viljelysseuduilla. Taulukosta voi huomata selvän yhtäläisyyden ydinalueen ja koko Pohjois-Karjalasta löydettyjen reviirien määrässä. Tämän mukaan tulisi 1976 koko Pohjois-Karjalasta löydettyjen reviirien määrä olemaan n. 40.

Parhaan kuvan sarvipöllön kannanvaihtelusta saa juuri tällaisten pienten alueiden kannan seuraamisella. Suhteellisen hyvän kuvan saisi myös jollakin vuosittain samalla reitillä suoritettavalla poikueitten takseerauksella. Tällöin kuitenkin aallonpohjat huonoina myyrävuosina olisivat liian syvät suuren poikaskuolleisuuden vuoksi.

	pesä- löytöjä	poikue- löytöjä	reviirejä	yht.	reviirejä P-K:ssa
1971	2			2	-
-72			1	1	-
-73	5			5	52
-74	3	1		4	38
-75	1		1	2	8
-76	2	1	1	4	27
Yht.	13	2	3	18	125

Taulukko 1. Sarvipöllön reviiritiedot ydinalueelta Outokummussa 1971 - 1976.

Biotooppi	Pesintöjä
Keski-ikäinen tuore kangasmetsä, mäntyvaltainen	5
" " " " , sekametsä	2
Nuori " " " , mäntyvaltainen	1
Nuori lehtometsä	1
Soistuva nuori tiheä sekametsä	13
" " " lehtimetsä	4
" keski-ikäinen harva lehtimetsä	1
Räme	1
	Yht. n. 28

Taulukko 2. Pesän laatu.

PESIMÄBIOTOOPPI

Laji on pööllöistämme selvin kulttuurin suosija, jonka kanta on tiheimmillään laajojen viljelysten tuntumassa (PLV). Tuntemani pesät ovatkin poikkeuksetta sijainneet peltojen tuntumassa, tosin kahdesti on pääasiallisena saalistusmaastona todettu saratyypin neva. Tarkemmin eriteltynä on suosituinta pesimämaastoa metsien rikkomat peltomaisemat, joilla on rantamaiden leima. PLV:n mukaan pesintöjä on kuitenkin todettu laajoilla metsäalueillakin.

Itse pesäpaikka voi samaisen lähteen mukaan sijaita mitä erilaisemmassa ympäristössä harjuhongikoista "harakkapajukoihin". Omassa aineistossani huomio kiintyy kuitenkin soistuvan, nuoren ja tiheän sekametsän suureen osuuteen. Syynä tämän metsälaadun suosintaan on luultavasti, että se rantamaiden metsänä on tyypillinen. PLV:n mukaanhan sarvipööllön kanta on tiheimmillään rantamaiden tuntumassa, mikä on omassa aineistossakin selvästi havaittavissa. Selvimmin ko. metsien suosinta näkyy ydinalueella, jossa niitä on koko metsäpinta-alasta 12,5 %, pesimähavaintoja tästä maastosta on 35 % (6).

PESÄPAIKKA

PLV:n mukaan kuusi ja mänty ovat yhtä yleisiä pesäpuina, koivu harvinainen, lisäksi kaksi maapesintää tunnetaan. Omassa aineistossani selvästi yleisin pesäpuu oli mänty (18 pesintää) seuraavana kuusi (6), lisäksi 1 pesälöytö pajusta. Männyn selvä enemmistö kuuseen nähden johtunee puiden välisistä runsaussuhteista alueella, josta pääosa pesälöydöistä on. Sysmäjärven ympäristössä ovat mänty ja koivu tavallisimmat puulajit, kuusi harvinainen.

Pesän korkeus on vaihdellut 2-12 m ollen tavallisimmin 3-6 m ja keskimäärin 4,2 m. Pesän keskikorkeus männyssä on ollut 4,7 m, ja kuusessa 3,9 m. Pajupesän korkeus oli n. 2.2 m. Pesä on sijainnut tavallisesti puun puolivälin yläpuolella, usein latvassa, keskimäärin 6/10 puun korkeudesta.

Pesän alustana on käytetty huomattavasti enemmän harakan pesää (19 tapausta) kuin variksen (4) ja oravan (3) pesää. Osaltaan harakan

pesän suosinta johtuneen lajien välisistä (harakan ja variksen) runsaussuhteista Sysmäjärven ympärillä. Ydinalueella pesii vuosittain n. 35-40 harakkaparia, variksia 25-30 paria. Luultavasti tähän kuitenkin vaikuttavat seuraavat 3 seikkaa:

- harakan pesän tavallisin korkeus on sama kuin sarvipöllön, variksella sen ollessa 5-15 m. Kun alustana on käytetty vanhaa harakan pesää, on keskimääräinen korkeus ollut 3,7 m, variksen 7,1 m ja oravan 4,3 m.

- harakka on selvästi runsaampi kuin varis sellaisissa metsissä joita sarvipöllö suosii.

- variksen pesä sijaitsee useimmiten metsän keskiosissa kun taas harakan reunaosissa. Kahta tapausta lukuunottamatta pesä on sijainnut selvän aukkopaidan reunamilla, useimmiten se on ollut pellonreuna tai nurkkaus. Lisäksi maamerkkeinä on todettu metsätie, rantaniitty, sähkölinja, suo-oja ja kerran pesä sijaitsi vilkkaasti liikennöidyn radan tuntumassa.

Asutusta sarvipöllö tuntuu karttavan vähemmän kuin mikään muu petolintu lehtopöllöä lukuunottamatta. Kerran sijaitsi pesä vain 50 m:n päässä talosta ja kerran kahden asutustaajaman välissä, matkaa kumpaankin vain 150-200 m.

Pienen reviiirin vuoksi voivat pesät sijaita hyvinkin lähekkäin. Kesällä 1973 kolmen pesän etäisyydet toisistaan olivat vain 350 ja 140 m, ja samana kesänä 2 pesää samassa metsikössä (H. Riikonen), pesien etäisyyttä toisistaan ei ole tiedossani.

MUNINTA, MUNALUKU JA HAUDONTA

PLV:n mukaan muninta alkaa Etelä-Suomessa tavallisesti IV:n keskivaiheilta V:n alkuun, eivätkä III:ssa munitut pesyeet ole harvinaisia. Oman aineistoni aikaisin pesye löytyi 1973, jolloin pesässä oli jo 7.4. 2 munaa. Samana vuonna löytyi toinenkin samoihin aikoihin munittu pesye. Taulukossa 3 kiinnittää huomiota juuri vuoden 1973 pesyeet, jolloin myyräkannat olivat huipussaan ja pellot paljastuivat lumesta jo III:n ja IV:n vaihteessa, mikä loi ilmeisen otolliset olosuhteet varhaiselle pesinnälle. Tavallisin muninta-aika on 20.4.-10.5. ja keskimäärin n. 27.4. (\pm 5 vrk). Vuoden 1976 myöhäinen pesye on ilmeisesti uusintapesye.

PLV:n mukaan muninta tapahtuu joka toinen päivä. Muninnan aloitus-aika on laskettu sellaisissa tapauksissa, joissa sitä ei ole voitu todeta (n. 54 vrk ennen vanhimman poikasen pesästä lähtöä).

Muninnan aloitusaika	1969	1971	1973	1974	1975	1976	yhteensä
1.-10.4.			2				2
11.-20.4.			2				2
21.-30.4.		1	1		1	4	7
1.-10.5.	1	1		2	4		8
11.-20.5.	1						1
21.-31.5.						1	1
Yht.	2	2	5	2	5	5	21

Taulukko 3. Muninnan aloitusaika vv. 1969 - 76 tehdyissä pesälöydöissä.

Munaluku on selvässä riippuvuussuhteessa myyrien runsauteen. Tietämäni 10 pesän lopullinen munamäärä vaihteli 2-6 ja oli keskimäärin 4,40. Hyvinä myyrävuosina 1973, 1974 ja 1976 se oli keskimäärin 5,50 ja vuosina -69, -71 ja -75 se oli 2,75. Huippuvuotta aineistossa edustaa vain vuosi 1973, jolloin kaikkien 3 pesän, joiden lopullinen munamäärä oli tiedossani, oli 6.

Haudonta-ajan sain selville keväällä 1976 n. 27.4. aloitetulta pesyeeltä ja se oli 26-27 vrk. PLV ilmoittaa haudonta-ajaksi ulkomaisten lähteiden mukaan 27-32 vrk.

Lopullinen munamäärä	1969	1971	1973	1974	1975	1976	n.
2					1		1
3	1	1			1		3
4							-
5						3	3
6			3				3
\bar{n}	1	1	3	-	2	3	10
\bar{x}	3,00	3,00	6,00		2,50	5,00	4,40

Taulukko 4. Lopullinen munamäärä vuosittain 1969-1976.

PESÄPOIKASAIKA JA POIKASTUOTTO

Pesäpoikasajaksi PLV ilmoittaa 20-26 vrk. Kerran olen saanut selville pesäpoikasajan kesällä 1976 n. 27.4. aloitetulta pesyeeltä. Tällöin 3. vanhin poikanen viipyi pesässä 26-27 vrk.

Keskimääräinen poikastuotto onnistuneissa pesyeissä oli 3,36 (n=11) laskettuna niin että poikastuotoksi lasketaan se määrä, mikä vähintäänkin on lähtenyt pesästä. Tämä ei kyllä ilmaise todellisuutta, sillä ainakin huonoina myyrävuosina suuri osa poikasista kuolee heti pesästä lähdön jälkeen (1974 4 viidestä). Keskimääräinen poikastuotto myyrävuosina oli jopa 4,43/pesä, mikä on huomattavasti suurempi kuin Kainuussa myyrävuonna 1974 (HELO 1975) jossa se oli 3,6. Myyräkannan aallonpohjavuosina poikastuotto oli vain 1,60/pesä. Keskimääräinen poikastuotto prosentteina keskimääräisestä munaluvusta oli hyvinä vuosina 81 % ja huonoina 58 % sekä keskimäärin 69,5%. Sen sijaan jos otetaan kaikki muninnasta poikasten lähtöön saakka seuratut

pesät, selviytyi lentokykyisiä poikasia vain 50 % munamäärästä. Tärkeimpänä syynä näin suureen %-lukuun lienevät ravinto ja munien keräjä-

EMOJEN KÄYTTÄYTYMINEN

PLV:n mukaan naaras alkaa oleskella valitsemallaan pesällä jo ennen munintaa. Tähän viittaavia tapauksia olen todennut kolmesti. Kahdesti lintu hylkäsi pesän siirtyen toisessa tapauksessa pesimään n. 100 m:n päähän. Kolmannessa tapauksessa emo lähti pesästä jo 24.4., jolloin sitä ei tarkistettu, 3.5. siinä oli 3 ja 9.5. 5 munaa. Tämän mukaan olisi muninta alkanut n. 27.4.

Sarvipöllö hylkää pesänsä melko helposti muninta-aikana, tämän olen todennut 3 kertaa, muttei enää muninnan loputtua huolimatta tiheistä käynneistä. Emot ovat aggressiivisempia poikasten ollessa 1-3 viikon ikäisiä, jolloin ne yksilöstä riippuen lentelevät etempää tai lähempää käheästi haukkuen rauhanhäiritsijän ohi. Kahdesti olen joutunut tekemisiin mahdollisesti saman aggressiivisen emon kanssa, jolla oli samanlaiset käyttäytymispiirteet (kesinä 1973 ja 1975 n. 300 m päässä toisistaan). Emo lähti pesästä aina aivan viime tingassa ja lennelti jo munavaiheessa rohkeasti ympärillä laskeutuen usein vain muutaman metrin päähän. Erikoisiin piirre oli kuitenkin suopöllömainen siipirikkoesitys, jolloin se lensi tavallisesti jollekin matalalle oksalle, harvemmin maahan. Esityksessä se levitti siipensä läiskytellen niitä oksaa vasten vaivalloisen näköisenä. Ääni oli käheä, heikko vikinä. Tavallisesti matkaa rauhanhäiritsijään oli 10-20m. Kesällä 1976 lennähti eräässä toisessa tapauksessa emo n. 20 m päähän näkyvälle paikalle, tällöin se esitti hyvin huuhkajamaisen uhkauseleen, jossa se levitti siipensä (ei täysin auki) ja pörhisti höyhenensä ruumiin ollessa lähes vaakatasossa. Tällöin se napsutteleli nokkaansa ja huojuutteli ruumistaan sivusuunnassa.

Kirjallisuutta:

L.v. Haartman, O. Hildén, P. Linkola & R. Tenovuo Pohjolan Linnut värikuvain 1963 - 72.

Helo P. 1975 Pöllöjen pesintä Kainuussa kesällä 1974. Kainuun Linnut 3.

Koskela K. & K. 1975: Pöllöt 1974 P-K:ssa, Siipirikko 2/1975

Koskela K. & K. 1976: Pöllöt 1975 P-K:ssa, Siipirikko 3/1975

POHJOIS-KARJALAN YÖLAULAJAT 1976

Kari Varonen

Viime kesän säät olivat vitsaus sekä linnuille että lintumiehille. Yölaulajien määriin ja todennäköisesti myös pesintään vaikuttivat alkukesän pakkasyöt sekä yleisesti sateinen kesä. Joiltain lintumiehiltä jäi yölaulajaretket jopa kokonaan tekemättä huonon sään vuoksi.

Yhteenvedosta puuttuu jälleen monta kuntaa, joissa ilmeisesti kukaan ei ole retkeillyt (myös negatiiviset havainnot olisi hyvä ilmoittaa). Tyydyttävällä tavalla laskettuja kuntia ovat Joensuu, Outokumpu, Pyhäselkä, Tohmajärvi ja Värtsilä. Sellaisia kuntia, joissa erikoisesti kannattaisi käydä yölaulajaretkillä nykyistä aktiivisemmin, ovat Kitee, Liperi ja Rääkkylä.

Kokonaisuutena määrät ovat melko tavalla samanlaisia kuin edellisenä vuonnakin (Taulukko 1.). Ainoat huomattavat muutokset ovat luhtahuitin ja viitakerttusen lukumäärissä. Viimeksi mainitun osalta nousu lie-nee vain näennäinen, sillä lajia etsittiin intensiivisesti monen kunnan alueelta (KV ja JS) ja näin laskentateho oli huomattavasti parempi kuin esimerkiksi edellisenä kesänä. Verrattaessa luhtahuitin tämän vuotuista määrää muihin kuin viime vuoteen, sitä on pidettävä melko normaalina.

Paikallisesti muutokset saattoivat olla huomattaviakin. Esimerkiksi Outokummussa oli satakieliä yli kaksi kertaa enemmän kuin normaalisti (reitillä Sysmä-Alavi-Jokipohja on ollut tavallisesti 3-7 koirasta ja nyt 15). Toinen vielä mahtavampi muutos on viitakerttusten määrässä Värtsilässä. Alueella on ollut vuosittain 3-6 laulavaa koirasta ja nyt 22! Muutos on melko pitkälle todellinen eikä johdu laskentatehon paranemisesta kuin osittain.

Mainittakoon vielä Tohmajärven osalta se, että viitakerttusten summassa eivät ole mukana heinäkuussa havaitut yksilöt, joista ainakin osa on ollut selvästi muuttavia (viipyneet vain pari päivää tietyllä paikalla). Jos nämä laskettaisiin mukaan, olisi yhteissumma n. 70. Harvinaisempia yöääntelijöitä olivat viitasirkkalintu (Tohmajärven Rantakylä 1) ja luhtakana (Värtsilän Uudenkylänlampi 2).

Vertailtaessa vuosien 1975 ja -76 yhteissummia, on otettava huomioon, että uusina kuntina taulukossa ovat Ilomantsi ja Tuupovaara. Pois on jätetty Polvijärvi, josta ei ole muita havaintoja kuin yksi *Acrocephalus* sp.

Yhteenveto perustuu seuraavilta henkilöiltä saatuihin tietoihin:

Markku Alanen, Reijo Erola, Timo Eronen, Tuomo Eronen, Jukka Heikkinen,

Juhani Hyttinen, Antti Hämäläinen, Arto Juvonen, Lauri Karttunen, Kari Koskela, Juha Korpelainen, Esko Lappi, Mauri Leivo, Paavo Liimatta, Juha Miettinen, Jouni Pursiainen, Jorma Sorjonen, Jouko Tiusa, Kari Varonen, Jukka Vuorinen ja Veli-Matti Vuorivirta.

	Luhta- huiitti	Ruis- rääkkä	Sata kieli	Pensas- sirkka- lintu	Luhta- kerttu- nen	Viita- kerttu- nen
Eno	-	-	-	-	-	3
Iломantsi	-	1	3	-	1	9
Joensuu	-	-	15	1	2	23
Kitee	4	-	11	2	2	9
Kontiolahti	1	-	-	-	-	-
Lieksa	-	-	5	8	-	9
Liperi	-	-	4	3	-	1
Outokumpu	9	-	18	2	1	2
Pyhäselkä	-	2	17	6	-	22
Rääkkylä	-	1	-	-	-	7
Tohmajärvi	6	2	19	7	2	54
Tuupovaara	-	1	-	-	-	3
Värtsilä	2	3	7	4	1	22
	22	10	99	33	9	164
	(78)	(11)	(96)	(27)	(5)	(104)

Taulukko 1. Yölaulajat Pohjois-Karjalassa 1976. Suluissa edellisen vuoden vastaavat summat.

KULTASIRKKU (Emberiza aureola) POHJOIS-KARJALASSA 1976

Kari Varonen

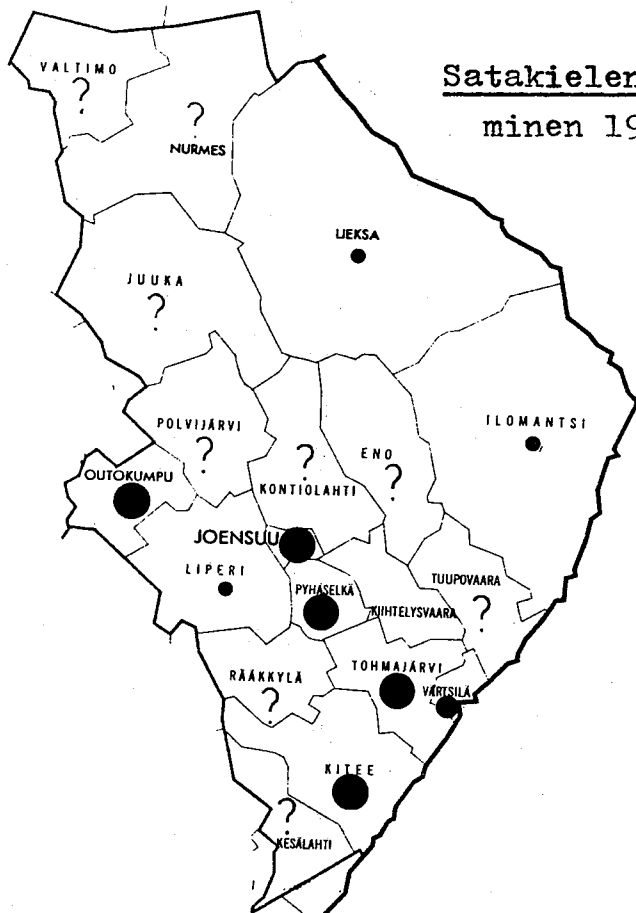
Monet joensuulaiset lintumiehet saivat ilahtuneena todeta kultasirkun palanneen vanhalle paikalle Höytiäisen kanavan suistoon. Alueella oli enimmillään 3-4 koirasta ja ainakin 2 naarasta. Kesäkuun loppupuolella sieltä löytyi myös munapesye (JM).

Joensuun lisäksi lajia tavattiin maakunnassa seuraavasti: Iломantsin Koivusuo 1 k, Lieksan Timitra 2 k (EL), Viekinjokisuus 2 k, Liperin Mattisenlahti 2 k, Outokummun Sätös 4-5 poikuetta (3-4 k) (AJ) ja Tohmajärven Rantakylä 1 k.

Koivusuolla 12.6. tavattu koiras lauloi pienessä kääkkärämännysässä n. 150 metriä suon reunasta! (JH, PL). Esiintymispaikkaa on pidettävä lajin kannalta "kummallisena", mutta saattaa olla, että lintu oli vielä muutolla eikä varsinaisella reviirillään.

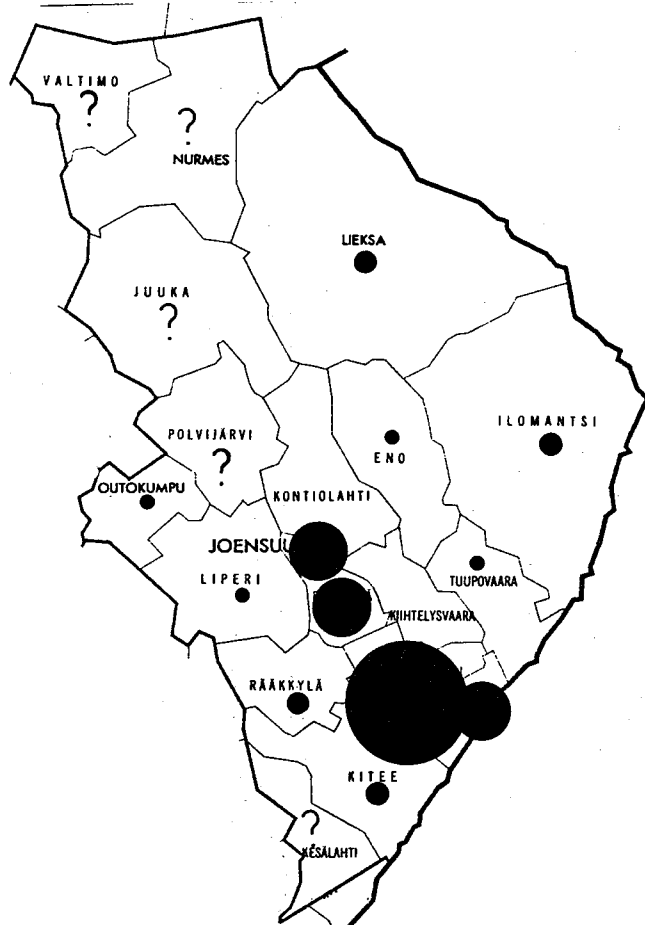
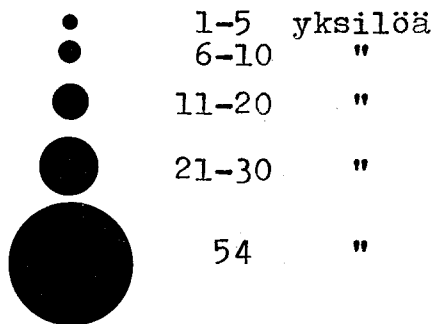
Kokonaisuutena näyttää siltä, että laji olisi taantunut, mutta mitään varmaa ei pysty sanomaan, sillä muutamat perinteiset paikat jäivät tarkistamatta (Kitee ja Värtsilä). Luotettavan kuvan saaminen kannanvaihteluista vaatisi hyvin organisoidun laskennan samoilla paikoilla

Satakielen (*Luscinia luscinia*) esiintyminen 1976.

Viitakerttusen (*Acrocephalus dumetorum*) esiintyminen 1976.

Mustat pisteet kuvaavat laulavien koiraiden kokonaissummaa kunkin kunnan alueella (eivät todellista sijoittumista).

ja reiteillä vuosittain. Tällä hetkellä määrät heilahtelevat pareminkin lintumiesten aktiivisuuden kuin todellisten muutosten mukaan.

Yhteenvedo perustuu seuraavilta henkilöiltä saatuihin tietoihin: Markku Alanen, Tuomo Eronen, Jukka Heikkinen, Juhani Hyttinen, Arto Juvonen, Lauri Karttunen, Kari Koskela, Esko Lappi, Paavo Liimatta, Juha Miettinen, Jouko Tiussa ja Jouni Pursiainen.

TALVILINNUT 1975/76 POHJOIS-KARJALASSA

Paavo Liimatta

Tämän katsauksen tarkoituksena on antaa havaintoihin perustuva kuva Pohjois-Karjalan talvilinnuista talvelta 1975/76. Yhteenvedon perustana ovat muutamien talvilintulaskentareittien tulokset sekä mielenkiintoisimmat lajikohtaiset havainnot. Katsauksessa lajit olen käsitellyt systemaattisessa järjestyksessä kunkin erikseen, ja lisäksi olen laatinut lyhyen yhteenvedon muutamista laskentareiteistä.

Havaintoaineisto

Havaintomateriaali on koottu seuraavilta 12 lintumieheltä (suluissa pääasiallisin havainnointikunta): Reijo Erola = RE (Eno), Tuomo Eronen = TE (Tohmajärvi = Toh, Värtsilä = Vär), Juhani Hyttinen = JH (Joensuu = Joe), Arto Juvonen = AJ (Outokumpu = Out), Matti Kapanen = MK (Joensuu = Joe), Kari Koskela = KK (Kontiolahti = Kon, Joensuu = Joe), Esko Lappi = EL (Lieksa = Lie), Paavo Liimatta = PL (Joensuu = Joe), Tapani Missonen = TM (Joensuu = Joe), Jouni Pursiainen = JP (Pyhäselkä = Pyh) ja Kari Varonen = KV (Tohmajärvi = Toh, Värtsilä = Vär). Mikäli jäljempänä kirjoituksessa ei ilmoiteta havainnon yhteydessä sen tekijää, on havainnon tekijä kunkin kunnan kohdalla sama kuin em. luettelossa. Jos havainnoitsija ei kuitenkaan ole tämä henkilö, on havainnoitsijan nimi mainittu erikseen havainnon yhteydessä. Lisäksi on yksittäisiä havaintoja muutamilta henkilöiltä.

Säätilaa koskevat tiedot on saatu Ilmatieteenlaitoksen kuukausiraporteista.

Talven sääolosuhteet

Talvi 1975/76 oli kokonaisuutena keskimääräistä selvästi ankarampi. Marras-joulukuussa lämpötila oli normaalilukemissa, mutta tammi-maaliskuussa lämpötila pysytteli jatkuvasti pitkäaikaisen keskiarvon (1931-60) alapuolella. Seuraavassa kuukausittaiset keskiarvot Joensuun ja Tohmajärven säähavaintoasemilla (suluissa vuosien 1931-60 keskiarvo:

	XI	XII	I	II	III
Joensuu	-1,6 (-1,9)	-5,4 (-6,5)	-16,2 (-10,5)	-12,6 (-10,4)	-7,9(-6,4)
Tohmajärvi	-1,6 (-2,0)	-5,3 (-6,9)	-16,7 (-10,5)	-13,5 (-10,6)	-7,9(-6,8)

Pienet järvet jäätyivät jo marraskuun alkupuolella ja isommat selät joulukuun puoliväliin mennessä. Joulukuun lopulla jään paksuus oli jo 20-40 cm. Pysyvä lumipeite tuli Joensuun korkeudelle marraskuun lopulla. Vallitsevat tuulen suunnat olivat kuukausittain seuraavat: S, SW/XI, S,W/XII, S,NW/I, S/II, N-E-S/III. Ns. kovatuulisia päiviä ei Joensuun sääasemalla havaittu.

Talvilintulaskennat

Talvilintulaskentojen tuloksia olen ottanut käsiteltäväksi vain viiden kunnan alueelta kahdeksalta reitiltä: Joensuu/1, Outokumpu/2, Pyhäselkä/2, Tohmajärvi/2 ja Värtsilä/1. Neljältä reitiltä ovat sekä vuodenvaihteen laskennan että helmi-maaliskuun vaihteen uusintalaskennan tulokset. - Taulukkoon 1 on koottu reittikohtaiset tulokset lajin/yksilömäärän tarkkuudella.

	1	2a	2b	3a	3b	4a	4b	5a	5b	6	7	8
Kanahaukka	1											
Teeri						15	10		1	49		
Metso										1		
Pyy							1					
Fasaani	1											
Kesykyyhky	60											
Käpytikka	18	6	1	2	1	3		3	5	4	2	2
Palokärki									1			
Korppi						2	2		25	2		3
Varis	51	8	9	29	12	2	11		53			16
Mustavaris				1								
Harakka	32	20	24	33	6	33	20	25	51	7	11	30
Närhi	2					1			3	4	1	4
Talitiainen	65	51	20	72	50	18	18	33	30	27	43	74
Sinitiaainen	6											15
Valkopäätiainen												1
Töyhtötiainen		5	1			2	1			4		
Hömötiainen	12	23	47	9	12	26	11	10	18	22	3	21
Pyrstötiainen												6
Puukiipijä					1	1				1		
Hippiäinen	4	2	3			4		10	2	9		2
Tilhi	5											
Lapinharakka							1					1
Viherpeippo	1							1				
Tikli						9						
Vihervarpunen		1										
Hemppo								1				
Urpiaainen	70	21		56		67		62		112	12	28
Punatulku	9	3	2	5		2	3	18	4	15	2	26
Taviokurna										2		
Käpylintu sp.							3			1		
Peippo		1										
Keltasirkku	1	50	9	53	65	68	13	26	15	185	32	84
Varpunen	61	23	37	52	22	125	17	69	40	18	61	
Pikkuvarpunen										37	23	22

Talvilintulaskentareitit:

1 = Joensuu 'Noljakka'	pituus 9 km,	laskija MK,	26.12.75
2 = Outokumpu 'Sätös'	" 12 "	" AJ,	27.12.75 ja 2.3.76
3 = " 'Jokipohja'	" 6 "	" AJ,	28.12.75 ja 6.3.76
4 = Pyhäselkä 'Mulo'	" 5 "	" JP,	30.12.75 ja 28.2.76
5 = " 'Hammaslahti'	" 10 "	" JP,	2.1.76 ja 1.3.76
6 = Tohmajärvi 'Järventaus'	" 14 "	" TE&KV,	vuodenvaihde
7 = " 'Kirkkoniemi'	" 6 "	" TE&KV,	"
8 = Värtsilä 'Kirkonkylä'	" 8 "	" TE&KV,	"

Taulukko 1. Tuloksia muutamilta talvilintulaskentareiteiltä Pohjois-Karjalassa 1975/76.

	1	2	3	4	5	6	7	8	Keski- arvo	K-arvo 1960-75
Käpytikka	20	5	3	6	3	3	3	3	5,70	1,80
Varis	57	67	48	4	-	-	-	20	17,0	28,90
Harakka	36	12	55	66	25	5	18	38	31,9	11,00
Talitiainen	72	43	120	36	33	19	72	93	61,0	41,1
Hömötiainen	13	19	15	52	10	16	5	26	19,5	10,4
Hippiäinen	4	2	-	8	10	6	-	3	4,1	5,6
Urpiainen	78	18	93	134	62	80	20	35	65,0	15,3
Punatulkku	10	3	8	4	118	11	3	33	23,8	10,5
Keltasirkku	1	42	88	136	26	132	53	105	72,9	43,5
Varpunen	68	19	87	250	69	13	102	-	76,0	49,1
Yhteensä	359	170	517	696	356	285	276	356	376,9	217,2

Keskiarvo 1960-75 = koko maan keskiarvo vv. 1960-75 SAMMALISTCn mukaan

Taulukko 2. Yleisimpien lajien yksilömäärät 10 reittikilometriä kohti vuodenvaihteen laskennassa.

Verrattaessa kahdeksan reitin vuodenvaihteen laskennan keskiarvoja koko maan vuosien 1960-75 keskiarvoihin (SAMMALISTO 1976) havaitaan, että lintuja on esiintynyt koko maan pitkäaikaisia keskiarvoja selvästi runsaammin. Käpytikka, harakka ja urpiainen ovat olleet todella runsaita, samoin punatulkku, jonka runsaus tosin johtuu Pyhäselän Hammaslahden reitin suuresta määrästä. Hippiäisen määrä on lähes keskiarvossa. Varis on taas ollut yllättävän vähälukuinen. Muita lajeja on tavattu keskiarvoa enemmän.

Lajikohtaiset havainnot

Sinisorsa (A plä) 6.12. 2 naarasta (JH) ja 12.12. 1 naaras (TM) Joe Pielisjoki, 27.12. 1 koiras Kiihtelysvaara Uskali Jänisjoki (Olavi Eskelinen, 6.1. 1 naaras Lie Laklajoki.

Isokoskelo (M mer) 13-26.12. 1 koiras Joe Pielisjoki (MK, KK, TM).

Kanahaukka (A gen) Eno 1 yks./XII; Joensuu 4/XII, 1/II (MK, PL, TM); Lieksa 3/I; Outokumpu 1/XII ja 1/I; Pyhäselkä 1/I; Tohmajärvi 1/XII (MK, PL) ja Värtsilä 1/I (KK).

Varpushaukka (A nis) 16.12. 1 yks. Eno Uimaharju; 8.1. 1 yks. Joe Rantakylä (PL), 5.3. 1 yks. Joe Mutala (MK), 7.3. 1 yks. Joe Mäntylä (MK); 2.3. 1 yks. Out Kalaton; 21.2. 1 yks. Pyh Niittyalahti (KV); 27.12. 1 yks.

Toh Riikola (MK, PL), 8.2. 1 yks Toh Vepsä (Timo Eronen), 20.2. 1 yks. Toh Nikunvaara (TE).

Ampuhaukka (F col) 19.12. 1 koiras Joe Keskusta (PL) ja 24.2. 1 yks. Joe Niinivaara (TM), 19.1. 1 yks. Out Keskusta (R. Kinnunen).

Falco sp. (pieni) 11.3. 1 yks. Joe Keskusta (PL).

Riekko (L lag) Laji on tavattu Outokummussa helmi-maaliskuussa sekä 2.3. 1 yks. Eno Uimaharju.

Teeri (L tet) Ks. Talvilintulaskennat! Lisäksi Joensuu 5 yks./XII (JH) ja 7/III (KK); Outokummussa lajia on nähty läpi talven; Pyhäselkä 16/II ja yli 20/III; Tohmajärvi 15/II (KK); Värtsilä muut./I (MK, PL).

Metso (T uro) Ks. tll:t! Lisäksi 18.2. alkaen 1 ukko Tuupovaaran kirkolla yläasteen koulun pihalla pari-kolme viikkoa, ei tiettävästi vahingoittanut yhtään oppilasta eikä opettajaa (MK).

Pyö (T bon) Ks. tll:t! Laji on tavattu Outokummussa helmikuussa.

Fasaani (P col) Ks. tll:t! Lisäksi 9.1. 1 naaras Liperin Lamminniemessä. (PL).

Larus sp. 12.12. 1 yks. Joe Keskusta (PL).

Kesykyyhky (C liv) Ks. tll:t!

Hiiripöllö (S ulu) 2.3. 1 yks. Eno Uimaharju; 17.2.-6.3. 1 yks. Joe Iikseniitty (KK ym.); 13.3. 1 yks. Lie Suomu (KV).

Varpuspöllö (G pas) 1.1.-6.2. 1 yks. Pyh Mansikka-aho-Mulo; 30.12. 1 yks. Toh Kaurila ja 10.3. 1 yks. sama paikka (KV).

Harmaapäätikka (P can) 18.1. 1 naaras Pyh Mansikka-aho.

Käpytikka (D maj) Ks. tll:t! Lisäksi Joensuu 4 yks./4 hav./XII, 14/4/I, 2/2/II ja 6/1/III; Outokumpu 14/8/XII, 23/7/I.

Pikkutikka (D min) 17.2. 1 yks. Toh Musko ja helmikuussa 2 yks. Toh Kirkkonieni, 2.3. 1 koiras Lie Asema.

Pohjantikka (P tri) 6.12. 1 koiras Eno Uimaharju.

Palokärki (D mar) Ks. tll:t! Lisäksi 1.1. 1 yks. Kitee Puhos (MK, PL ym); Outokummussa tavattu I-III:ssa; 7.3. 1 yks. Pyh Mulo; 29.12. 1 yks. Toh Vepsä (Timo Eronen).

Korppi (C corax) Ks. tll:t! Lisäksi 28.12. 1 N Eno Koukkuvaara; 20.12. 2 yks. ja 11.1. 13 yks., 6.3. 4 yks. ja 13.3. 8 yks. Joe Iikseniitty (KK), 27.2. 3 yks. Joe Utran kanava (KK); 1.1. 8 yks. Kitee Kirkonkylän kp. (MK, PL ym.); Outokummussa havaittu 2 yks. I:ssa; 28.12. n. 30 yks. Pyh Honkavaara (MK, PL); 8.2. n. 60 yks. Rää Kirkonkylän kp:lla (JP).

Varis (C corone) Ks tll:t! Lisäksi suurimpia määriä: 20.12. 400-500 yks. ja 26.1. 300 yks. Joe Ilosaari (KK); 15.1. 40-50 yöpyjää Outokummun keskustassa; Pyh Hammaslahti 50-60 yks. läpi talven.

Mustavaris (C fru) 28.12. 1 juv WNW tll:ssa Out Jokipohjassa.

Naakka (C mon) Joensuussa läpi talven, 2 yks./XII, 6/I ja 2/II (TM). Muualta ei havaintoja.

Harakka (P pica) Ks. tll:t!

Närhi (G gla) Ks. tll:t! Joensuun alueella asustaa vain muutama harva yksilö; Outokummussa lajia nähty läpi talven.

Talitiainen (P maj) Ks. tll:t!

Sinitiaainen (P cae) Ks. tll:t! Lisäksi seuraavat havainnot: 6.12. 1 yks. Joe Mutala (JH) ja 7.12. 2 yks. Joe Penttilä (MK) sekä 4.3. 1 yks. Joe Niinivaara (KV); Outokumpu 24 yks./5 hav/XII, 6/1/I, 1/1/II ja tavattu III:ssä; 27.2. 1 yks. Pyh Hammaslahti ja 13.3. 1-2 yks. Pyh Niittyalahti.

Valkopäätiainen (P cyanus) 27.12.-25.1. 1 yks. Vär Uudenkylänlampi (ks. Siipirikko 1/1976 TE&KV).

Kuusitiainen (P ater) 6.12. 2 yks. Joe Repokallion kp (JH), Outokummussa lajia nähty läpi talven.

Töyhtötiainen (P cri) Ks. tll:t! Lisäksi seuraavat havainnot: Joensuu 2 yks./1hav./XII, 2/2/II ja 1/1/III; Outokummussa havaintoja läpi talven; Pyh Muloossa 2 yks. koko talven kaatopaikan ympäristössä.

Hömötiainen (Par mon) Ks. tll:t!

Pyrstötiainen (A cau) Pikkuparvia tavattiin useilla tahoilla. 14.12. 5 yks. Eno Uimaharju; 11.1. 1 yks., 19.1. 9 yks. ja 6.2. 4+5 yks. Joe Kulho (KK); 7.1. 5 yks. Kiihtelysvaara Ruskeakoski ja 5 yks. Oskola (PL); I:ssa 12 yks. Kitee Puhos (MK, PL ym.); 27.1. 14 yks., 15.2. 5 yks., 16.2. 5 yks. ja 18.2. 2 yks. Out Keskusta-Kalaton; 7.12. 7 yks. Pyh Mansikka-aho, 1.1. 7 yks. Pyh Reijola, 3.2. 4 yks. Mansikka-aho ja 13.3. 5 yks. Pyh Niittyalahti; vuodenvaihteen laskennassa 6 yks. Värtsilässä. Yhteensä tavattiin 101 yks.

Puukiipijä (C fam) Tll:ssa vain 3 reitillä! Laji on harvalukuinen koko maakunnassa. Kuitenkin Outokummussa lajia nähty kaikkina talvikausina, ja esim. marraskuussa 29 yks./42 km. Muualta ei ole ilmoitettu havaintoja.

Koskikara (C cin) Karoista havaintoja kertyy vuosittain yllättävän vähän. Talven havainnot: tammi-helmikuu 1 yks. Kiihtelysvaara Rus-

keakoski (MK, TM ym.); 20.2. 4 yks. Ilomantsi Koitajoki Hiiskoski (PL) ja 3.3. 1 yks. Ilo Huhus Käenkoski (JP); 1.1. 1 yks. Lie Kokkojoki, 7.1. 1 yks. Lie Laklajoki ja 10.3. 1 yks. Lie Sokojärvi Myllyjoki. Yhteensä 9 yks.

Räkättirastas (T pil) 9.12. 1 yks. Joe Niinivaara (TM).

Hippiäinen (R reg) Ks. tll:t! - Outokummussa laji oli alkutalvesta runsas, esim. 70 yks./7hav./XII ja 71/6/I, loppupalvesta havaintoja selvästi vähemmän.

Tilhi (B gar) Niukasti havaintoja; jotka kaikki Joensuusta: 7-24.12. 2-4 yks. Niinivaara (MK, KK, TM), 7.12. ääntä Repokalliolla (MK), tll:ssa Noljakan reitillä 5 yks. (MK), 26.1. ääntä Ilosaari (KK) ja 3-5.2. 1 yks. kaupungintalo (KK).

Lapinharakka (L exc) Lajia esiintyi yllättäen muutamain paikoin: 1.1. 1 yks. Kitee Tiekoski (MK, PL ym.), 1.1. ja 28.2. 1 yks. Pyh Mulo, tll:ssa Värtsilässä 1 yks. ja 27.12. 1 yks. Värtsilän kirkolla (Olavi Eskelinen).

Kottarainen (S vul) Vain muutamia yksilöitä tavattiin: 7.12. 1 yks. Joe Niinivaara (MK); 27.11.-21.1. 1 yks. Out Kalaton (AJ) ja 6.1. 1 yks. Out Keskusta (J. Kinnunen); 5.2. 2 yks. Lie Keskusta, joista toinen kuoli pakkasessa.

Nokkavarpuinen (C coc) 7.12. 1 yks. Joe Niinivaara (MK), ks. Siipirikko 1/1976.

Viherpeippo (C chl) Ks. tll:t! Lisäksi seuraavat havainnot: 7.12. 3 yks. (KK) ja 1.1. 1 yks. (JP) Joe Niinivaara, TM tavannut lajia Joensuussa 3 yks./3hav./XII, 3/2/I ja 4/1/II; 17.1. 1 yks. Lieksa ja EL rengastanut II-III:ssa 11 yks.; 8.12. 4 yks. Out Keskusta (J. Kinnunen) ja 14.12. 1 naaras Out Jokipohja; 5.12. 1 yks. Tuupovaaran kirkonkylä (MK).

Tikli (C car) Ks. tll:t! Muut havainnot: 25.12. 5 yks. Joe Mutala (MK), 19.1. 7 yks. Joe Kulho (KK); 2.1. 1 yks. Out Keskusta; 2.1. 2 yks. Pyh Mulo ja 11.1. 1 yks. Pyh Niittyalahti.

Vihervarpunen (C spi) Vain yksi havainto: 1 yks./XII Outokumpu.

Hemppo (C cann) 2.1. 1 yks. Pyh Hammaslahti.

Urpainen (C fla) Ks. tll:t! Laji oli joulukuussa runsaslukuinen, mutta vuodenvaihteen jälkeen havainnot vähenivät huomattavasti. Muut kuin tll-havainnot: Joensuu 408 yks./26 hav./XII, 19/9/I, 1/1/II ja 1/1/III; Outokumpu 237/8/XII, 29/2/I ja viimeinen yks. (1) 29.1.; Pyhäselkä 75/2/XII.

Punatulku (P pyr) Ks. tll:t! Pyh Hammaslahden reitillä 2.1. peräti 118 yks.! 25.12. 23 yks. Joe Mutala (MK).

Taviokuurna (P enu) Ks. tll:t! 11.12. 1 S ja 8.1. 2 + 1 S Tuupovaa-
ran kirkonkylä (MK).

Isokäpylintu (L pyt) 1.1. 4 yks. Joe Repokallio (JP) ja 3.1. ainakin 5 yks. Pyh Mulo.

Loxia sp. Ks tll:t! Muut havainnot: 7.12. 5 yks. Joe Repokallio (MK), 5 yks./I Joensuu (TM), 7.3. 8 yks. Joensuu (TM); 6.3. ääntä Kon Iik-
senniitty (KK).

Peippo (F coe) 25.12. 1 koiras Joe Mutala (MK); 2 koirasta 14.12. as-
ti Out Jokipohjassa, Kalattomalla 1 koiras läpi talven ja 1 koiras
14.12. asti, 8.12. 1 koiras Kalattoman ammattikoululla (sama kuin
edellä?) sekä 1 naaras 20-25.1. Kalattomalla.

Keltasirkku (E cit) Ks. tll:t! 24.11. alkaen 300 yks. parvi Tuupovaa-
ran kirkonkylässä, joulukuussa kuitenkin vain muutamia kymmeniä yks.(MK).

Pulmunen (P niv) 6.12. ääntä Kon Pitkäranta (KK), 7.2. 1 yks. Pyh Mulo.

Varpunen (P dom) Ks. tll:t! 6.12. 300 yks. Joe Repokallion kp (JH).

Pikkuvarpunen (P mon) Ks. tll:t! Tohmajärvellä ja Värtsilässä. Lisäk-
si 1.1. 50 yks. Toh Riikola (MK, PL ym.) ja 80 yks. Kiteen kirkonky-
län kp (MK, PL ym.).

Kirjallisuutta

SAMMALISTO, L. 1976: Talvilintulaskennoista. - Lintumies 11: 41-45.

LINTUATLAS POHJOIS-KARJALASSA KOLMEN LASKENTAKAUDEN JÄLKEEN

Reijo Erola

Pohjois-Karjala on ollut Suomen lintuatlasprojektissa mukana koko ajan, nyt kolme vuotta. Tavoitteena on yhteensä viiden vuoden ai-
kana määrittää kaikki pesimälajit kustakin Suomen yhtenäiskoordi-
naatiston 10x10 km:n ruudusta. Laskentamenetelmiä olen aikaisemmin
käsitellyt tämän lehden palstoilla. (Siipirikko 1/74, 2/74, 3/75).

Laskentatulokset

Tiedot perustuvat 1.1.1977 tilanteeseen. Vuosilta 1974 ja -75 rengas-
tustiedot yhdistetty atlasaineistoon, mutta vuodelta 1976 on mukana
vain palautetut 115 kaavaketta. Kaikkiaan on tietoja 128 ruudulta.
(P-Karjalan koko määrä 234 ruutua). Jakautuma pesimisvarmuussummien

mukaan (PVS = ruudussa havaittujen lajien pesimisvarmuuskoodien 1-20 summa): 22 ruutua PVS yli 1000, 25 ruutua PVS alle 1000, 81 ruutua PVS alle 500 (Kartta 1). Ruutu, jonka PVS on yli 1000, voidaan luokitella hyvin tutkituksi. Parhaiten on projekti edennyt Joensuun ja Outokummun ympäristöissä. Ilomantsissa, Juuassa, Nurmeksessa ja Lieksassa monet ruudut odottavat vielä laskijaansa.

Linturunsain ruutu on 695:60, Outokummun Sysmäjärvi, ruutuvastaava Arto Juvonen. Alueelta on löytynyt 83 pesimälajia. Myös 694:64, Joensuun Niinivaara - Sulkulahti on hyvin esillä: 80 pesimälajia. Tuloksia tästä ovat antaneet Juha Eronen ja Markku Alanen. Eniten atlas-kaavakkeita on palauttanut laajalti Lieksan ja Nurmeksien alueilla liikkunut Esko Lappi. Maakunnan ulkopuolisista havainnoitsijoista on mainittava Tuomas Lukkarinen (Hki) ja Heikki Saarialho (Hki). Kaikkiaan on aluevastaavalle lähettänyt tietojaan 52 havainnoitsijaa, näistä 43 on Pohjois-Karjalasta.

Jos käytetään Hyytiän (Lintumies 2:1976 s. 51-56) tapaa ilmaista laskentatilannetta tietueiden avulla (tietue = laji havaittu pesivänä ruudussa), on Pohjois-Karjalan atlasruutujen lukumäärä 234 kerrottava tietueiden/ruutu määrällä. Oletetaan, että keskimäärin 70 lajia pesii ruudussaan. Siis $234 \times 70 = 16380$ tietuetta. Kun 1.1.1977 oli koossa n. 2500 tietuetta, on tämä n. 16 % koko määrästä.

On muistettava, että Pohjois-Karjala on syrjäalue, jossa lintuharrastajia on harvassa ja ruutuja paljon. Niinpä tuloksia on tarkasteltava 50x50 km:n ruudukossa, mikä on lopullinen käsittely-yksikkö. Selvä tosiasia on, että emme pysty jokaista ruutua tutkimaan hyvin, mutta jo viisi ruutua, joissa pesimisvarmuussumma on yli 1000, jokaista 50x50 km:n ruutua kohden antaa tilastollisesti merkittävän tuloksen. Tähän me pystymme, kunhan teemme suunnitelmia ja työnjakoa. Tavoite on, että projekti ei saa viivästyä Pohjois-Karjalan takia.

Tuulihaukan, silkkiuikun ja valkoviklon levinneisyys

Kartassa 2 on esitetty tuulihaukan levinneisyys 1974-76 Pohjois-Karjalassa atlastietojen perusteella. Tuulihaukalla on menossa oma projektinsa, mutta mitään uutta ei ole tullut esille kuluneena vuonna. Oheista karttaa voinette verrata Siipirikko 1/76 olevaan. Muutokset ovat vähäisiä, vaikka pesiä on löytynytkin viisi lisää. Kartta 3 esittää silkkiuikun levinneisyyden. Laji on näkyvä ja niinpä se esiintyy edustavasti koko tutkitulla alueella. Silkkiuikku on eteläinen laji, joka viihtyy rehevöityneissä järvissä. Pohjolan linnut värikuvin mainitsee levinneisyyden pohjoisrajaksi Liperin seudut. Kartta osoittaa lajin vallanneen jo Ylä-Karjalankin. Kartta 4 kertoo valkoviklon levinneisyydestä. Lajin pesimäalueet ovat painottuneet Pohjois-Suomeen,

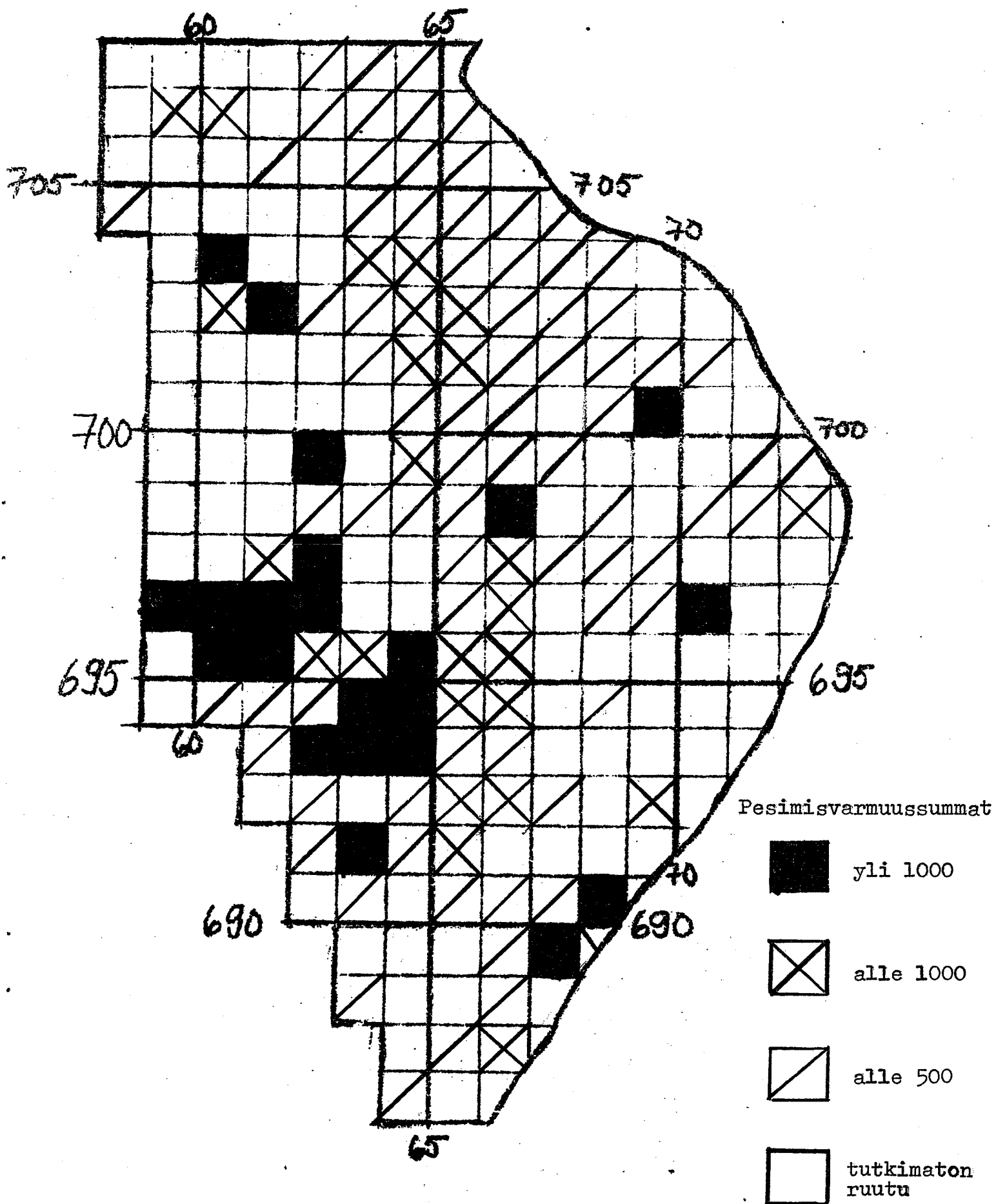
mutta esiintyminen on tasaista, joskin vähäisempää Etelä-Suomeen asti. Pohjois-Karjalassa varmat pesimähavainnot sijoittuvat Joensuun pohjoispuolelle.

Aineistoa on jo niin paljon, että yleisempien lajien kohdalla voidaan johtopäätöksiä tehdä. Sen sijaan monet harvinaisemmat ja Pohjois-Karjalalle tyypilliset lajit kaipaavat varmistusta esiintymistietoihinsa. Siis kesän tullessa maastotöihin.

Luettelo atlasprojektin havainnoitsijoista Pohjois-Karjalassa

Nimi	N:o	Mukana	-74	-75	-76
Timo Tanskanen	1901		x	x	
Juha Eronen	1902		x	x	
Juhani Hyttinen	1903		x	x	x
Timo Joronen	1904		x		
Kimmo Koskela	1905		x	x	x
Kari Koskela	1906		x	x	x
Jouni Pursiainen	1907		x	x	x
Kari Tolppanen	1908		x	x	
Juha Miettinen	1909		x	x	x
Reijo Erola	1910		x	x	x
Pentti Timonen	1911		x		
Esa Pitkänen	1912	(Hyvinkää)	x		
Jouko Tiussa	1916		x	x	x
Markku Alanen	1917		x	x	x
Juha Korpelainen	1918		x	x	x
Kari Lyytikäinen	1919		x	x	x
Esko Lappi	1920		x	x	x
Seppo Nevalainen	1921		x	x	x
Pekka J. Lempiäinen	1923	(Hki)	x		
Tapani Missonen	1924			x	x
Matti Kapanen	1925			x	x
Kari Varonen	1926			x	x
Tuomo Eronen	1927			x	x
Risto Päivinen	1928			x	
Paavo Liimatta	1929			x	x
Ilkka Turtiainen	1930			x	
Tapani Karttunen	1931			x	
Olli Virmajoki	1932			x	
Ahti Pitkänen	1933			x	
Erik Holmberg	1934	(Tikkakoski)		x	
Jarmo Eronen	1935	(Hki)		x	
Arto Juvonen	1936		x	x	x
Jukka Kinnunen	1937			x	x
Risto Juvaste	1938				x
Aki Kinnunen	1939				x
Petri Huovila	1940				x
Mauri Leivo	1941				x
Heikki Huttunen	1945				x
Lauri Karttunen	1946				x
Kari Lehmuskoski	1947	(Hki)			x
Pentti Ahola	1948	(Hki)			x
Veijo Turunen	1951				x
Heikki Saarialho	3080	(Hki)		x	x
Tuomas Lukkarinen	320	(Hki)	x	x	x
Pertti Uusivuori	348	(Hki)	x	x	

Kartta 1. Atlaksen perusrudut pesimisvarmuussummien mukaan. Tilanne 1.1. 1977

Handwritten text or label located below the main grid area.

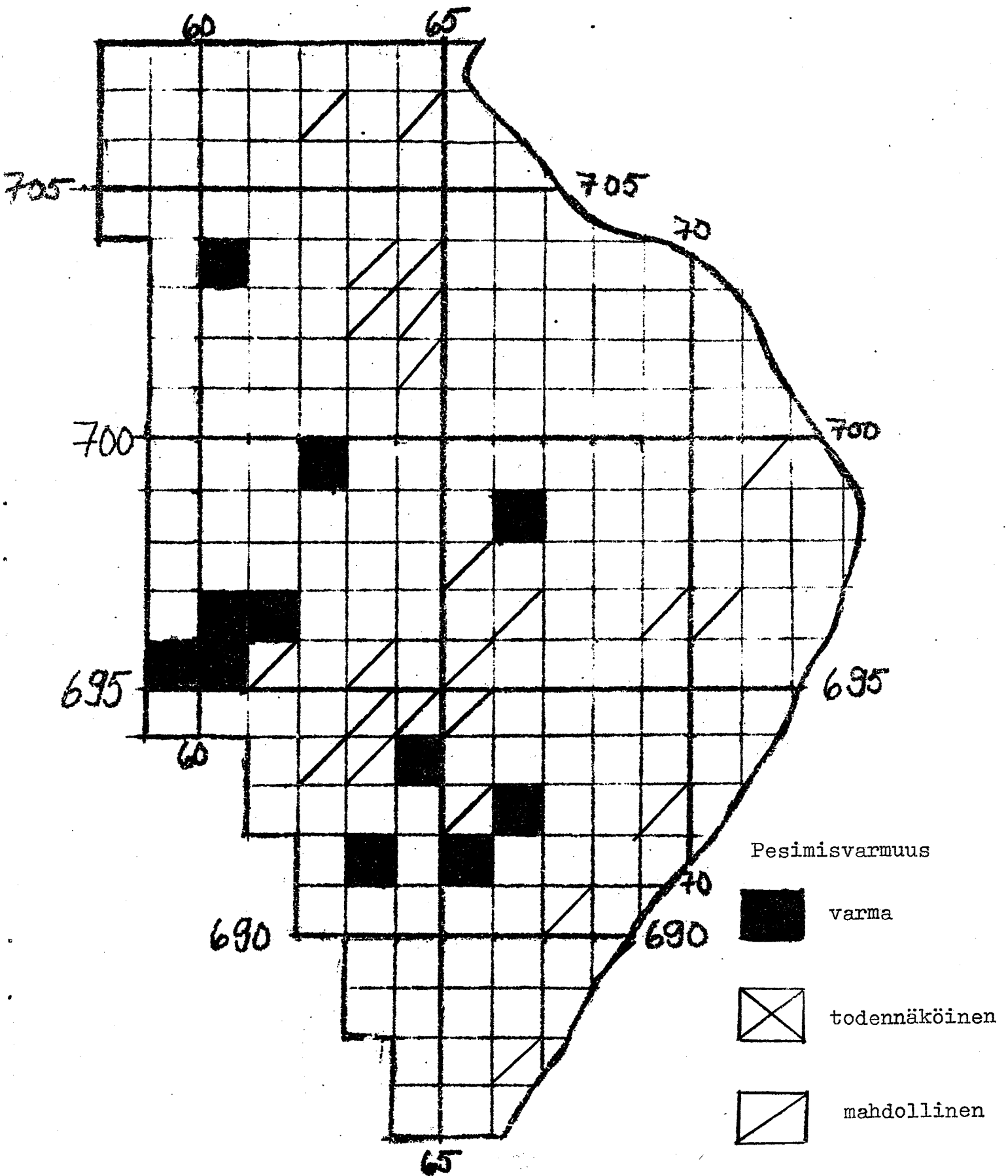
Handwritten text or label located below the main grid area.

Handwritten text or label located below the main grid area.

Handwritten text or label located below the main grid area.

Handwritten text or label located below the main grid area.

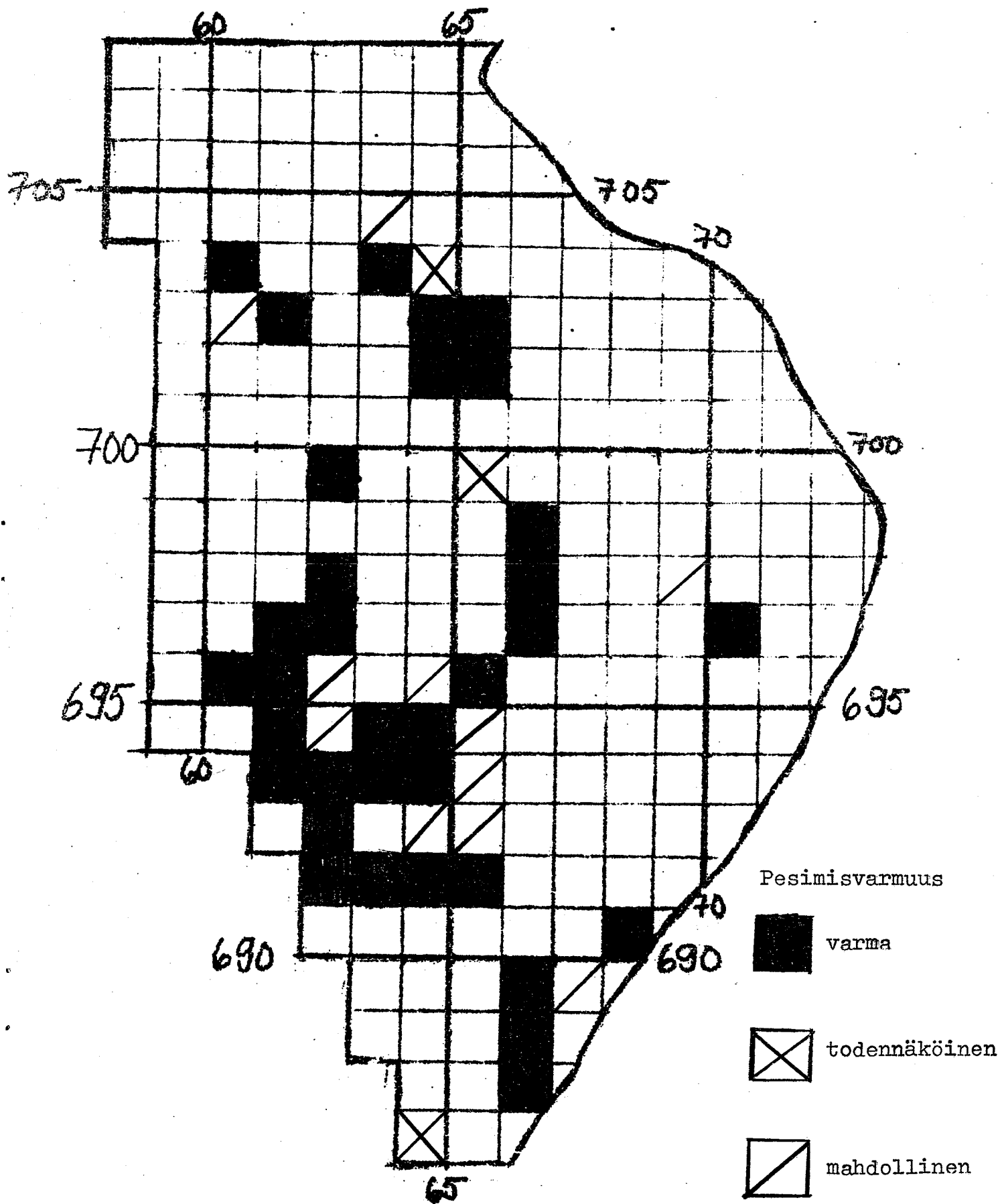
Kartta 2. Tuulihaukan levinneisyys perusruuduissa Pohjois-Karjalassa 1974-76.

1980

Kartta 3. Silkkiuikun levinneisyys perusruuduissa Pohjois-Karjalassa 1974-76

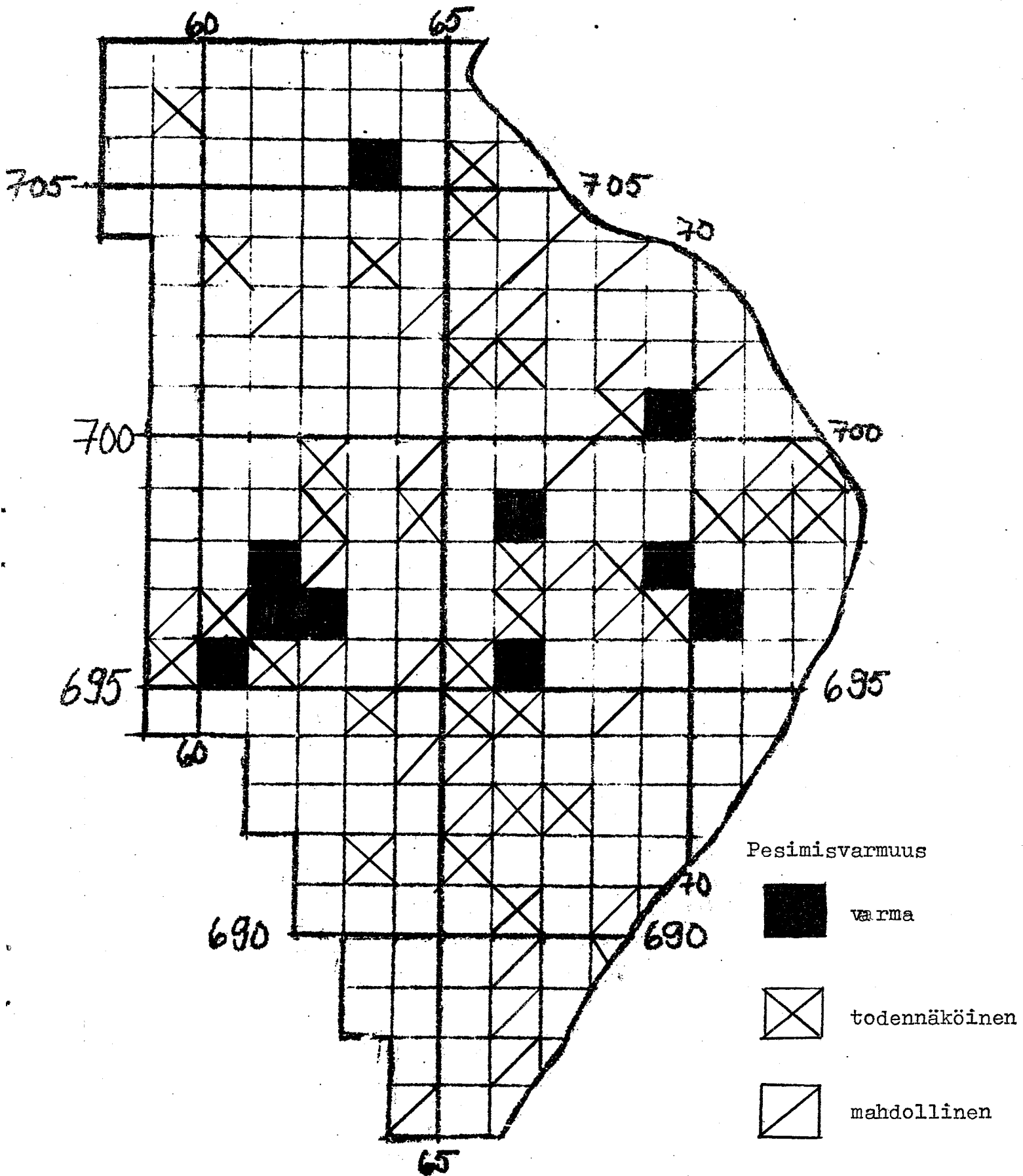

UNITED STATES TRUST COMPANY

NEW YORK

1945-1946

Kartta 4. Valkoviklon levinneisyys perusruudussa Pohjois-Karjalassa 1974-76.

1950-1951

1950-1951

